Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, ...ЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...оной ...гарана | № 89 (16612) | 1984 оной апрелиин 17, вторник | Сэн 3 мүнгэн.

КОММУНИСТНУУД! ПАРТИИН XXVI СЪЕЗДЫН, КПСС-эй ЦК-гай УДААДАХИ ПЛЕНУМҮҮДЭЙ ТҮҮХЭТЭ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДЫЕ БЭЕЛҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ БҮГЭДЭ АРАДАЙ ТЭМСЭЛЭЙ МАНЛАЙДА ЯБАГТЫ!

ХҮГЖЭЛТЭ ТҮГЭС СОЦИАЛИЗМЫН ОБЩЕСТВЫЕ БҮХЫ ТАЛАҺААНЬ НАРИЖУУЛАН ҺАЙЖАРУУЛГА — ПАРТИ БОЛОН АРАДАЙ СТРАТЕГИЧЕСКЭ ЗОРИЛГО МҮН!

(КПСС-эй ЦК-гай Уряануудһаа).

...РТИИН ХЭРЭГ—БҮХЫ АРАДАЙ ХЭРЭГ

...долоон хоногто манай ороной ажабайдалда ...кари ехэ үйлэ хэрэгүүд болобо. Советскэ ...унис партиин Центральна Комитедэй Пленум, ...ховно Соведэй сесси Москвада үнгэргэгдөө. ...нүүдэй, дэлхэйн үргэн олониитын анхарал ...эрндэ хандуулагдаһан байна.

...І ба СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Вер... нэгэдэхи сессиие үнгэргэлтэдэ хабаатай ...нуудаар КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ...прелиин (1984 он) Пленум хаража үзөөд, Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулине ...ылтын гол шэглэлнүүд тухай асуудалые ...ын байгаа.

...К-гай Генеральна секретарь нүхэр К. У. ...ын дээрэ ехэ үгэ хэлэбэ.

...ооһон СССР-эй Верховно Соведэй сесси ...й ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр ...Устинович Черненко СССР-эй Верховно Со...умэй Түрүүлэгшээр нэгэн дуугаар һунгагдаа. ...итуци дотор батадхагдаһан КПСС-эй ...үүргэтэй таһаршагүй холбоотой, совет ...рэнэй үндэр дээдын аша туһаһаа үндэһэтэй ...ине совет хүнүүд нэгэн һаналтайгаар, ха...ан угтаба. Нүхэр К. У. Черненко хадаа ...эб найрамдалай түлөө нутаршагүй тэмсэл...э ба эмхидхэлэй элитэ ехэ арга шадабари...ай айхабтар ехэ дүй дүршэлтэй шалгагда...згшэ-ленинец болоно гэжэ тэдэнэр мэдэдэг ...он гүрэнэй үндэр дээдын тушаалнуудта ...лта ниитын хэрэгтэ, мүнөө бидэнэй урда ...йһан асари ехэ зорилгонуудые шиидхэл...а асарха, Коммунис партиин, Совет гүрэ... болон гадаадын политикые бодото дээ...алтатайгаар бэелүүлхэ арга олгохо байна.

...ЦК-гай Пленум дээрэ нүхэр К. У. Черней...гые тон ехэ удха шанартай политическэ ...зоной аша туһа ба амгалан тайбан ажа... манай Эхэ ороной экономическа, социаль...дэбжэлтые хурдадхаха тухай партиин анха...ын бата найдамтай гэршэ жэшээ болоно ...тнууд, бүхы ажалшад тоолоно. Тэрэнэй ...хяа заабаринуудые, тобшололнуудые Пле...эдөөр һайшаагаа, мүнөө тэдэнь партиина, ...ын органуудай, ниитын эмхинүүдэй ба ...ективүүдэй бүхы ажал ябуулгын үндэһэ ...ёһотой.

...XXVI съезд дээрэ гол шэглэлнүүдэйнь най... ЦК-гай удаадахи Пленумүүд дээрэ хүг...орхойлогдоһон бүгэдэ арадай зохёохы хү...релиин Пленумэй документнүүд, шиидхэ... түлхисэ үгэбэ. Ажал ябуулгануудтаа ...ай, хүгжэлтын түүхэтэ шухала шатануудые ...атай ямаршье холбоогүй манай ороной ...шэ урагшаа дабшалгын стратеги тухай ... Үг гарбалаараа, түхэл шэнжээрээ ком...алтын түрүүшын шатада хабаатай, пар...эдын үг зорилгонуудые бэелүүлхэ замдаа ...орёо асуудал шиидхэхэ ушартай болохо ...ынень хэлэхэдэ, энэ хадаа мүноо хүгжэлтэ ...ымые нарижуулан һайжаруулха ехэ, эр...рин гол удхань болоно.

... үүсхэл эдэбхине, зохёохы ажал ябуулгые ...эрүүлэнгүй, ниитын ажабайдалай гол зорил...идхэхэ гэһэн партиин саг үргэлжын зорил...ын ажабайдалай гол асуудалнуудые шиид...ие тон эдэбхитэйгээр хабаадуулангүй, нимэ бэелүүлжэ шадахагүй байнабди. «Энэ хараа ...шадаа үргэлжэлүүлхэбди»,— гэжэ нүхэр ...нко тэмдэглэбэ. Социалис демократине, об...ы политическэ байгуулалтые саашадань һайжаруулга дотор нэбтэрүүлэгдэн олонии...үлгын нөөсэнүүдые бүри һайнаар хэрэг...

...политическэ үндэһэ һуури, социалис байгуу...э зэбсэг болохо Соведүүдэй ажал ябуулгые, ...айжаруулха гээшэ эндэ түбхын түрүүшын ...й байна. 2 миллион 300 мянган депутат, ...эй, таряашадай, интеллигенциин, бүхы на...рад үндэһэтэдэй ажалшадай түлөөлэгшэд, ...миллион эдэбхитэд — энээгээр лэ дамжуулаг...а гүрэнэй хэрэгүүд бэелүүлэгдэнэ, энэ ха...депутадуудай Соведүүдэй арга боломжонуу...эшээ болоно.

...СССР-эй шэнэ Конституциин баталагдан аб...ээр бүхы шатын Соведүүдэй эрхэ түлөө...үргэдхэхэ талаар партиин саг үргэлжын, залан сэхэ хүсэлэл оролдолгонууд ниитэ нэгэн хуули гаргалгын, хүтэлбэрилгын, хиналтын ленинскэ гол ёһые тэдэнэй ажал ябуулгада бүри гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлхэ арга олгоһон байгаа. Тингэбэшье Соведүүдэй айхабтар ехэ хүсэн хангалтагүйгөөр хэрэглэгдэнэ, тусхайлбал, ажахын ба соёлой байгуулалтада нютагай Соведүүдэй үүргэ удаанаар дээшэлүүлэгдэнэ. Олонхи министерствэнүүд тэдэнэртэй харилсаа холбоо тогтоонгүй, бүхы ажал ябуулгаяа бэлэн болгогдожо байһан объектнүүдые барилгада, һэльбэн шэнэлэлгэдэ элсүүлжэ, олохон ушарта гэр байрын барилгада, социально-ажаһуудалай ба соёлой барилгануудта анхаралаа хандуулнагүй. Тинхэдэ эрхэнүүдээ хэрэглэхэ талаар Соведүүд хододоо ёһотой анхаралаа хандуулжа шададаггүй байна. Соведүүдэй ехэ үүсхэл эдэбхи, дайшалхы байлгые эриһэн асуудалнууд бии.

Тэрэнэй ашаг үрые дээшэлүүлхын, али бүхы хайна хэрэг ябадалые усадхахын тула партиина үүргэ нүлөөгэй бүхы онол аргануудые хэрэглэхэ шухала гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум, хүгжэлтэ түгэс социализмын эрхэ байдалда Соведүүдэй бэелүүлхэ ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэдээ тэмдэглээ. Энэ хадаа үе сагай эрилтэ мүн. Бүхы партиина комитедүүдтэ, мүн тэдээгээр дамжуулан Соведүүдтэ партиин хүтэлбэрилхы үүргэеэ бэелүүлжэ байдаг депутадууд-коммунистнуудта нимэ эрилтэ табигдана. Конституци дотор батадхагдаһан Соведүүдэй бүхы засаг захиргаанай тэдэнэй ажал ябуулгын удха шанарта, түхэл шэнжэдэ саг үргэлжэ, хаа хаанагүй батаар бэелүүлэгдэхыень түйлахые тэдэнэр оролдохо уялгатай. Энэнь Соведүүдэй сессинүүдэй, тэдэнэй саг үргэлжын комиссинуудай хүдэлмэрндэ, абтаһан шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө нүлөө ехэтэй хиналта тогтоолгодо хабаатай байна.

Эдэ эрилтэнүүдые бэелүүлгэ юундэ шухала удха шанартайб гэхэдэ, бидэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй тон харюусалгатай шатада, һарануудай тоологдожо эхилхэ үедэ гарабабди. Манай ажахын хүдэлмэрине саашадаа бүри эршэмтэйгээр ябуулха шухала гэжэ бодото байдал элирхэйлэн харуулна. «Бидэ бултанай, бидэнэй хүн бүхэнэй ажалайнгаа эршые огто һуларуулхагүй гэһэн эрилтэ тон зүб байха юм,— гэжэ нүхэр К. У. Черненко зааба. —Гүрэнэй түсэбэй түлоо һанаагаа зоболго, үгышье гэбэл, сэдьхэлээ хүдэлэлгэ бидэнэй ухаан бодолһоо огто гараха ёһогүй. Али бүхы таһалдалай түлөө, энэ жэлдэ тохёолдоһон али бүхы дутуу дундануудай түлөө хэзээ хэзээнэйхидэ орходоо бүри хатуу шанга эрилтэ табиха ёһотойбди гээд үгээ ойлголсообди. Манай партиина хараа бодол ондоо байха ёһогүй».

Арадай ажахын ба социальна зорилгонуудые шиидхэлгэдэ министрнүүдэй, бүхы шатын хүтэлбэрилэгшэдэй үүргэ болон харюусалга ехэ байна гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум шэнэ хүсэтэйгөөр тэмдэглээ. Энэ тэрэ хүтэлбэрилэгшын хэр амжалтатайгаар хүдэлһые сэгнэхэдээ, парти болон ажалшад гансал түсэбүүд болон договорой уялгануудаа гүйсэд дүүрэнээр, саг соогоо бэелүүлһээрнь бэшэ, харин хүнүүдэй ажаллаха арга боломжые, һуудал байдалые һайжаруулха талаар шэлүүлэгдэһэн бодото хүсэлэл оролдолгонуудаарнь тоолодог гээшэ.

Мүноо манай орон дотор арадай ажахые хүтэлбэрилгын гуримууд али бүхы талааранъ нарижуулан һайжаруулагдана, экономическа ажал ябуулгын шэнэ түхэл шэнжэнүүд, байгууламжанууд үргэнөөр бэдэрэгдэнэ. Хүдэлмэрии эдэ шухала шэглэлнүүдые али болохоор дэмжэхэ зуураа эдэ бүгэдэ хүтэлбэрилгын бии байгаа онол аргануудые бүри үрэ түгэсөөр хэрэглэлгэһээ бидэниие һамааруулха ёһогүй. Пленумэй ехэ анхаралаа хандуулһан захиргаанай аппарадые хорёолгын асуудал эдэ бүгэдэнтэй таһаршагүй холбоотой байна. Үйлэдбэри дээрэ, хүтэлбэрилгэдэ ажалладаг хүдэлмэрилэгшэдэй тоогой эгээл таарамжатай тэнсүүрине батаар, залан сэхээр олохо, захиргаанай аппарадай хэмһээ хэтэрэлгын ушар шалтагаануудые элирүүлжэ зайсуулха, хүтэлбэрилгын хүдэлмэрине хододоо һайнаар эмхидхэхэ, техническэ талаарнь хангаха шухала.

Мүноо үедэ совет хуулине саашадань нарижуулан һайжаруулха, абтаһан хуулинуудые хэл эндэшэгүйгөөр сахиха гээшэ онсо удха шанартай. Манайда хэншье хуулинуудые эбдэхэ, тоонгүй байха ёһогүй. Энэ ушар абтаһан түсэбүүдтэ сэхэ хабаатай байна. Түсэбэй баталагдан абтахада, тэрэниие хүндэлхэ, сахиха, хэлбэрилшэгүйгөөр бэелүүлхэ хэрэгтэй. Энэ хадаа гансал ажахын журамай асуудал бэшэ гэжэ Пленум дээрэ тэмдэглэгдээ. Энэ хадаа партиина, политическэ харюусалгын асуудал мүн. Угайдхадаа, юундэ шухалаб гэхэдэ, манай эрхын гол ёһонууд, манай хуули ажалшадай аша туһые хамгаалха, тэдэнэй ажалай ба ниитын үүсхэл эдэбхиие хүгжөөхэ талаар шэглүүлэгдэнхэй бшуу.

Ленинскэ национальна политикынгаа хубилашагүй, залан сэхэ байһые парти үшөө дахин батална. Манайхидал адли олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг орондо үндэһэ яһатадай хоорондохи харилсаае нарижуулан һайжаруулха зорилгонуудта хододоо анхаралаа хандуулха шухала гэһэн эрилтэнүүд Соведүүдэй, партиина организацинуудай урда табигдана. Манай гүрэн соохи үндэһэ яһатадай хоорондохи харилсаан саг үргэлжэ анхаралда абтажа, саашадаа нарижуулагдажа байдаг, эдэ харилсаанууд ушар байдалтай, үе сагтай хамта хубилдаг гээшэ. Энэнь юун гэһэн удхатайб гэхэдэ, хүдэлмэриин бии байгаа, ашаяа харюулһан эмхидхэлэй түхэл шэнжэнүүдые, онол аргануудые хүгжөөжэ, нациинуудай һалбаран хүгжэхэ, тэдэнэй ойртон дүтэлэлсэхэ арга олгоһон ондоо аргануудые саг үргэлжэ бэдэрхэ хэрэгтэй.

Һургуулиин хэрэгые хубилган шэнэлэлгэ мэтын ниитын-политическэ айхабтар ехэ удха шанартай асуудалда Пленум дээрэ үндэр сэгнэлтэ үгтөө. «Совет обществын урагшаа, манай агууехэ зорилгонууд тээшэ найдамтайгаар дабшахынь тула, — гэжэ нүхэр К. У. Черненко хэлэбэ,— шэнэ үетэн бүхэн һуралсалай ба ниитэ-соёлой, мэргэжэлэй ба эрхэтэн ёһоной үүсхэл эдэбхиин бүри үндэр дээдэ шатада гараха ёһотой. Социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын хуули ёһон иимэл ха юм даа».

Хубилган шэнэлэлгэ хадаа юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудай хүдэлмэрине шанарайнь талаар шэнэ хэмжээндэ гаргаха, тэдэнэрэй ажал ябуулгада бии байгаа дутагдалнуудые усадхаха, һурагшадай эрдэмэй үндэһэ һууриие гүнзэгыгөөр шудалалгые хангаха, тэдэнэртэ коммунис бата мэдэрэл түрүүлхэ, ажалда дуратайгаар, сэбэр сэхээр, манай олонациональна Эхэ орондо дуратайгаар ба тэрэниие хамгаалхаар бэлэн байхаар, пролетарска интернационализмын үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ үүргэтэй. Хубилган шэнэлэлгые бэелүүлһэнэй ашаар һурагшадые ажалаар хүмүүжүүлхэ ба мэргэжэл олохоор зоригжуулгые үйлэдбэриин ажалтай холбохо хэрэгые үндэһөөрнь һайжаруулха, мэргэжэлэйтехническэ училищинуудта мэргэжэл ехэтэй хүдэлмэришэдэй кадрнуудые бэлдэхэ хэрэгые һайжаруулха, залуушуулай бүгэдэ ниитын дунда һургуулиин һуралсалые бүгэдэ ниитын мэргэжэлэй һуралсалаар хүсэлдүүлхэ байна.

Һургуулиие хубилган шэнэлхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай проект бүгэдэ арадаар зүбшэн хэлсэгдэһэн хамтын бодолоор ба олон миллион хүнэй дүй дүршэлөөр баяжагдаһан байгаа. Мүнөө хубилган шэнэлэлгын гол бодолнууд бодото дээрээ бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Парти энэ асуудал иимээр табина. Һургуулиие хубилган шэнэлхэ хүдэлмэри ябуулхадаа, тэрэнэй материальна ба эмхидхэлэй бата бааза байгуулха, нэгэн хамтын, ажалай политехническэ һургуули тухай Ленинскэ бодолнуудые мүнөөнэй эрхэ байдалда тааруугаар хүгжөөхэ гээшэ гол шухала. Тиихэдээ дүрбэн тэгшэ хүниие хүмүүжүүлхэ, совет арадай гэгээрэлэй омогорходог үнэтэ зүйлнүүдые зааханшье харааһаа алдахагүй шухала.

Һургуулиин хэрэгые хубилган шэнэлэлгэ хадаа социально- экономическа тон ехэ хэмжээ ябуулга мүн гэжэ парти тоолоно. Тиин багшын дүүргэхэ онсо үүргые парти зааһан, арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй ниитын нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ, тэдэнэрэй ажалай эрхэ байдалые ба һуудал байдалые һайжаруулха талаар шэнэ алхамуудые тодорхойлһон байна. Байгша оной сентябриин 1-һээ эхилжэ багшанарай ба арадай гэгээрэлэй бусад хүдэлмэрилэгшэдэй салин шата шатаар дунда зэргээр 30—35 процентээр нэмээгдэжэ эхилхэ. Дурсагдагша хэмжээ ябуулга 6 миллион хүндэ хабаатай. Энэ хэрэгтэ жэл соо 3,5 миллиард түхэриг гаргашалагдаха болоно. Иимэ ехэ хэмжээнэй мүнгэ олохо гээшэ хүнгэн бэшэ хэрэг, гэбэшье энэ хадаа тон зүб, арадай мүнгэ зөөрине эзэн ёһоор хэрэглэхэ ябадал мүн гэжэ парти тоолоно. Тэрэнь совет хүнүүдэй болбосоролые ба мэдэрэлые дээшэлүүлгэдэ, бэлигтэй эдир халааниие хүгжөөлгэдэ хэрэглэгдэхэ. Иимэ хандалга социалис байгуулалтын үг удхаһаа уламжалан гарана.

Һургуулиин хэрэгые хубилган шэнэлэлгэ хоёр табан жэлдэ хараалагданхай. Тэрэшэлэн һургуулиие хубилган шэнэлэлгэтэй холбоотой аад, тэрэнэй бодото бэелүүлгэһээ холо ехэ бэрхэшээлтэ асуудалнуудай шэнжэ шакарые ба хэды ехэ хэмжээтэй байһыень тодо һайнаар мэдэжэ абаха шухала. Тобшолон хэлэбэл, һургуулиин ба үйлэдбэриин хоорондохи харилсаата ябуулгые шууд бэхижүүлхэ, экономикын элдэб һалбаринуудта мүнөөнэй түхеэрэлгэнүүдээр хангагданхай хэдэн миллион хүдэлмэриин газарнуудые эртээнһээ байгуулжа эхилхэ шухала. Министерство ба албан зургаан бүхэн, комсомол болон профсоюзууд, ажалша коллективүүд ехэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха зэргэтэй. Бүгэдэ ниитын хэрэг тухай эндэ хэлэгдэнэ, тиин хэншье энэ хэрэгэй хажууда үлэхэ ёһогүй.

Арадай депутадуудай Соведүүдэй хүдэлмэриие саашадань һайжаруулха, КПСС-эй социально-экономическа политикые бэелүүлгэдэ тэдэнэй үүргые дээшэлүүлхэ, бүгэдэ арадай гүрэниие ба социалис демократиие нарижуулан һайжаруулха талаар партиин гаргадаг анхарал оролдолгонуудта гадаадын политическэ ажал ябуулга оролсодог. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын ба газар дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхын, дэлхэйн политикада шахардуу байдалые һуларуулхын, буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлые болюулхын тула КПСС ба Совет гүрэн тон ехэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргана. Социализмын уласхоорондын байдалые, сүлөөрэлгын хүдэлөөнүүдтэй наналаа нэгэдэлгые бэхижүүлгэ тэдэнэрэй үдэр бүриин анхарал оролдолго болодог юм. Арадай депутадуудай Соведүүд, нэн түрүүн СССР-эй Верховно Соведэй Гадаадын хэрэгүүдэй талаар саг үргэлжын комиссинууд энэ талаар тон ехэ юумэ хэхэ уялгатай.

Манай Эхэ ороной обороно хүсэ шадалые саашадань бэхижүүлгые парти онсо удха шанартай гэжэ тоолодог. Мүнөөнэй эрхэ байдалда оронойнгоо бэеэ даанхай байдалые хангаха, совет хүнүүдэй амгалан ажалые найдамтайгаар хамгаалха талаар саг үргэлжэ бүхы талын анхарал оролдолго гаргаха зэргэтэй болонобди. Соведүүд энэ зорилгые шиидхэлгэдэ хубитаяа оруулха ёһотой.

Арадай, ороной ажал хэрэгүүд тушаа саг үргэлжын нүлөө ехэтэй анхарал хандуулха зуураа XXVI съездын шиидхэбэринүүд бүхы талаар яажа дүүргэгдэнэб гэжэ анхаралтайгаар хаража үзэхэ хэрэгтэй гээд парти заана. Юуб гэбэл, уданшьегүй КПСС-эй шэнэ, XXVII съезд болохо, тиин мүнөөнһөө тэрээндэ бэлдэжэ эхилхэ хэрэгтэй.

Коммунистнууд съездэ бэлдэхэдээ, үнгэрһэн хугасаае бодожо үзэдэг, түйлаһанайнгаа дүнгүүдые согсолдог, түйлагдаһан болохотой һайн бүхы юумые эдэбхитэйгээр бэхижүүлдэг. Гэхэтэй хамта алдуу эндүүнүүдһээ һургаал абадаг, дутагдалнуудые шүүмжэлхы ёһоор шэнжэлдэг, тэдэниие дабаха замуудые, мүн шэнэ ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ гол замуудые тодорхойлдог гээшэ.

Шэнэ, арбан хоёрдохи табан жэлэй түсэбые зохёон табилгада парти тон ехэ анхарал хандуулна. Ойрын арбан жэлнүүдтэ ороной хүгжэлтын хараа замуудые ба гол асуудалнуудые тодорхойлхо гээшэ баһал шухала. Юуб гэбэл, шэнээр редакцилагдаһан партиина Программые XXVII съездын зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха болонобди,— гэжэ нүхэр К. У. Черненко тэмдэглээ һэн. Тиимэһээ ниитэ-теоретическэ үндэһэ һуури гансал бэлдэхэ бэшэ, мүн тэрэниие һайнаар үндэһэлэгдэһэн экономическа түсэбүүд болон тухайламжануудтай нягтаар холбохо хэрэгтэй. Энэнь хүгжэлтэ түгэс социализмые нарижуулан һайжаруулгын ба коммунизм тээшэ дабшалтын байдалые байһан зандань харуулха арга олгохо».

Энэ зорилгоор парти хамтын бодолые, тиихэдээ гансал ниитэ-теоретическэ бэшэ, мүн политическэ бодолые эдэбхижүүлхые оролдоно. Шэнэ дүй дүршэлөөр баяжуулагдаһан теори, марксистско-ленинскэ теориин ёһоор бодожо үзэгдэһэн дүй дүршэл КПСС-эй хүсэ шадалай шухала эшэ үндэһэн хододоо байгаа, байһааршье.

Апрелиин (1984 он) Пленум, тэрэнэй баталан абаһан шиидхэбэринүүд, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ хадаа СССР-эй шэнэ зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин хүдэлмэридэ шиидхэхы нүлөө үзүүлээ. Сесси дээрэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиум нэгэн һаналтайгаар һунгагдаһан, СССР-эй Министрнүүдэй Совет байгуулагдаһан, саашанхи ажал ябуулга тухайнь СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Мэдүүлгэ, Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд һайшаагдаһан байгаа.

Манай обществын хүгжэлтын мүноонэй шатада мүноонэй ба холын хараатай зорилгонуудые бэелүүлгын тодорхой заабаринуудаар КПСС-эй ЦК-гай Пленум, СССР-эй Верховно Соведэй сесси партиие, бүхы совет арадые зэбсэгжүүлээ. Тэрэниие совет хүн бүхэндэ хүргэхэ шухала. Энэ талаар хэблэл, радио болон телевидени ехэ үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Олониитын үүсхэлые дэмжэхэ, түрүү дүй дүршэл дэлгэрүүлхэ, социалис мүрысөө үргэнөөр хүгжөөхэ, нөөсэнүүдые элирүүлжэ хэрэглэхэдэнь, дутуу дунданууд болон бэрхэшээлнүүдые дабахадань тэдэнэртэ туһалха гээшэ тэдэнэрэй гол зорилго мүн.

Ленинскэ партиие нягтаар тойрон жагсаһан совет хүнүүд тэрэнэй шалгагдамал хүтэлбэри доро баталан абтаһан шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь амжалтатайгаар бэелүүлхэ, коммунис байгуулалтын агууехэ замаар шэнэ илалтануудые түйлаха бэзэ гэжэ батаар этигэжэ байһанаа КПСС-эй ЦК-гай Пленум, СССР-эй Верховно Соведэй сесси элирхэйлэн мэдүүлээ.

(«Правдын» апрелиин 16-най түрүү бэшэг).

...ДЭБХИ ЗОРИГ БАДАРУУЛНА

...мнай ажалшад КПСС-эй ...иин (1984 он) Пленумэй, ...н нэгэдэхи зарлалай Вер...й сессиин шиидхэбэринүү... К. У. Черненкын үгые гүн...айгаар шудалжа, үнэн зүр...э. Түрэл партиингаа, гүрэн түрынгөө анхарал оролдолгодо ажалайнгаа амжалтаар харюусана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Зүүн Сибириин технологическа институдай 5-дахи курсын студентнэр КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй материалнуудаар хөөрэлдөө хэжэ байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЭРШЭТЭЙГЭЭР ХҮДЭЛХЭБДИ

Бүхы ороноймнай арад зоной ажабайдалда тон ехэ удха шанартай, мүн гүрэн түрын шухала асуудалнууд һаяхан КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленум, СССР-эй эрбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси дээрэ хэлсэгдээ, шиидхэгдээ гээшэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненкын СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшээр һунгагдаһан тухай мэдээсэлые совет хүнүүд, дэлхэйн түрүү үзэлтэй хүн зон сэдьхэлээ ханан угтаа.

Манай Эхэ ороной экономическа болон социальна хүгжэлтын асари ехэ түйлалтанууд, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ, түгшүүрилтэ хёморолдоото, аюултай байдалые һуларуулхын түлөө хэгдэжэ байһан эсэшэгүй оролдолгонууд нүхэр Константин Устинович Черненкын ажал ябуулгатай таһаршагүй холбоотой. Манай ажалшан арад зоной ажабайдалые бүри һайн болгохо бүхы талаараа хүгжэнги, болбосоронги, үндэр үзэл бодолтойгоор хүнүүдые хүмүүжүүлхэ тушаа тэрэ саг үргэлжэ һаналаа табидаг ёһотойл хүтэлбэрилэгшэ-ленинец гэжэ юрын хүнүүд һайн мэдэхэ болонхой.

Манай һү һаалиин фермын коллектив мүнөө тус Пленумэй болон сессиин материалнуудтай анхаралтайгаар танилсажа байна. Эдэ үдэрнүүдһээ габшагай ажалай вахтада жагсажа, шэнэ хүсэтэйгөөр хүдэлнэбди. Байгша оной нэгэдэхи кварталда һү һааха, гүрэндэ худалдаха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргээд, түрүүшын ээлжээндэ апрелиин, удаань II кварталай даабариие болзорһоонь урид бэелүүлхые оролдонобди.

Манай түрүү һаалишад Л. Д. Чагдурова, С. Д. Цоктоева, М. Б. Бундаева, Т. П. Дайндарова, Д. Д. Цыбикова, Х. Т. Батомункуев гэгшэд мүрысөөндэ эрхимлэжэ ябана.

Саашадаа үшөөл һайнаар хүдэлжэ, һү һааляа улам дээшэлүүлэн, байгша ондо фермээрээ үнеэн бүхэнһөө 2200 килограммһаа бага бэшэ сагаан эдеэ абаха гэжэ социалис уялганууд соогоо бэшэнхэйбди. Тэрэнээ заатагүй дүүргэхэбди.

Н. РАМПИЛОВ,
Хяагтын районой Алтайн совхозой түбэй фермые даагша.

КОММУНИС СУББОТНИГЫЕ УГТУУЛАН

АЖАЛАЙ ҺАЙНДЭРЭЙ ТООСООГООР

Коммунис субботник манай республикада үнгэргэхэ штабай ээлжээтэ заседани боложо үнгэрбэ. Штабай начальник, партиин обкомой секретарь Л. В. Потапов субботнигто бэлэдхэлэй улам эршэтэйгээр ябажа байһан тухай тэмдэглэбэ.

«Улаан субботодо» бэлэдхэлэй хүдэлмэриин Сэлэнгын районой ажалша коллективүүдтэ ябажа байһан тухай партиин Гусиноозерско горкомой секретарь В. П. Бартуков элидхэбэ. Ажалай һайндэрэй үдэр районой олонхи предприятинууд болон транспорт алмагдаһан түлишөөр, элшэ хүсөөр, түүхэй эдээр продукци үйлэдбэрилхэ, үндэр бүтээсэ хангаха байха гээд, үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Холбоолжоной уурхайда 10 гаран экскаваторай бригаданууд нөөсэлһэн түлишөөроо нүүрһэ малтаха, Галуута-Нуурай локомотивна депогойхид ашаа шэрэлгэеэ мүн лэ алмаһан түлишөөрөө хангахаар түсэблэнхэй. Бүхыдөө 10 гаран цехэй, 91 участогай хүдэлмэришэд субботнигой тоосоогоор хүдэлжэ үрдибэ. Апрелиин 11-нэй мэдээсэлээр район дотор 1860 хүн субботнигто өөрынгөө хубитые орууланхай байба. Ганса Холбоолжоной уурхайн 197 хүн ажалайнгаа һайндэрые үнгэргөө. Галуута-Нуурай леспромхозой 451 хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд сүлөөтэй сагтаа субботнигой тоосоогоор 500 гаран кубометр модо зооһэн, 40 кубометр хюроөдэмэл модо бэлдэһэн, субботнигой жаса нөөсэдэ 14 мянган түхэриг оруулһан байна. Бүхыдөө районой 26 мянга гаран хүн зон хабаадаха, энэмнай урда жэлнүүдтэ орходоо олон, оруулһан мүнгэнииньшье нилээд ехэ байха юм гээд нүхэр В. П. Бартуков найдуулаа. Худоогэй ажалшад сабшалан, нугануудаа үһалха, үтэгжүүлхэ, һургааг отолжо зөөхэ, тарянай поли дээрэ үлэһэн һолоомо шэрэхэ, малай дал хорёо сэбэрлэхэ гэхэшэлэн ехэ хүдэлмэриин түсэб хараалаад, дүүргэжэ эхилэнхэй.

Штабай гэшүүд, партиин обкомой таһагуудые даагшанар нүхэд Н. А. Розанов, Ю. Р. Дмитриев, В. Ф. Подлеснов, В. А. Уланов, В. Б. Лыкшитов, мүн республикын тоо бүридхэлэй захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Ф. И. Ченкиров болон бусад субботнигто бэлэдхэлэй ябадал тухай мэдээсэхэдээ, хаа хаанагүй эгээн үндэр бүтээсэ түйлаха, энэ үдэр олонхи коллективүүд алмаһан түлишэ, элшэ хүсэ, түүхэй эд хэрэглэхэ гээд элидхэбэд. Тиихэдээ ажалай бүтээсые түсэбһөө гадуур нэгэ процент дээшэлүүлхэ, продукци үйлэдбэрилгын өөрынь үнэ сэнгые ...ахад процент нэмэжэ хямдаруулха гэһэн эрилтые хаа хаанагүй баримталхаар шиидэнхэй.

Гэбэшье зарим коллективүүдтэ субботник үнгэргэлгэ заншалта болонхой, урдынхидаал адли эмхитэй, эршэтэй үнгэрнэ бэзэ гэжэ найдаад, бэлэдхэлэй хүдэлмэри һулаар ябуулжа байгаа ушарнууд дурдагдаа. Эдэ дутагдалнуудые республиканска штаб эрид шүүмжэлжэ, партиина организацинууд, совет, профсоюзай, комсомолой эмхинүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд бүхы арга боломжонуудые хэрэглэхэ ёһотой гэһэн тобшолол хэбэ.

ЭДЭЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

АШЫЕНЬ ХАРЮУЛХААР АЖАЛЛАХА...

Байгша оной март һарын эсэстэ боложо үнгэрһэн Бүхэсоюзна экономическа зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнууд олоной анхарал татаа һэн. Юуб гэхэдэ, эндэ ороной агропромышленна комплексые саашадань хүжөөхэ тухай дэлгэрэнгыгээр хэлсэгдээ ха юм. Тус зүблөөн дээрэ партиин ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. С. Горбачев элидхэл хэхэдээ, «табан жэлэй үлэһэн хоёр жэл соо газарай эрид шууд усадхахын тула энээнһээ эгээл ехэ тобшололнууд хэгдэхэ ёһотой. Нэн түрүүн ороохото тарян ехээр үйлэдбэрилхэ, түрэндэ тарян худалдаха талаар ажаһы, район бүхэнэй, область, республика бүхэнэй мангталь нижтэ хэмжээгээр бэшэ, харин ургамал бүхэнээр хараалагдаһан даабаринуудые хэлбэриштэй дүүргэхэ хангаха булэг хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала гэжэ тон зүбөөр тэмдэглэһэн байна. Тиин манай республикын колхоз, совхозуудай, районуудай «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй механизаторнууд, мэргэжэлтэд тус зүблөөн дээрэ хараалагдаһан зорилгонуудые бодото дээрэнь бэелүүлхэ, газар тарялангай ургаса эрид дээшэлүүлхын тула мүнөө горитойхон хүдэлмэри ябуулна.

Газар тарялангай ургаса дээшэлүүлхэ, эдэй хоол продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэдэ, минеральна, органическа утэгжүүлгэнүүд, мүн ургамалнуудые хамгаалха химическэ зүйлнүүд ехэ удха шанартай. Нёдондо республикын колхоз, совхозууд тон түлэб ороохото болон тэжээлэй ургамалнуудай таригдаһан, мүн сабшалангай 364,9 мянган гектарта 33,2 мянган тонно минеральна утэгжүүлгэ оруулаа. Тиихэдэ тарялан, сабшалан дээрэ бүхыдөө 1,8 миллион тонно органическа утэгжүүлгэ гаргаа юм.

Ороохото ургамалнуудые ехээр таридаг районууд гектар бүриhөө дунда зэргээр 12,9 центнер тарян суглуулһан һаа, утэгжүүлгэдэһэн газарай гектар бүхэнһөө 17,1 центнер ургаса хуряаһан байна. Тиихэдэ сабшалангай гектар бүриhөө 13,9 центнер үбһэн хуряаһан һаа, утэгжүүлэгдэһэн сабшалангай гектар бүхэнһөө 18,7 центнер ургаса бэлэдхэгдэһэн бэлэй. Үнгэрһэн жэлдэ Хяагтын районой ажахынууд минеральна утэгжүүлгэ оруулһан поли, сабшалангай горитойхон ургаса суглуулаа. Жэшээлбэл, полиингоо гектар бүриhөө 24,6 центнер ургаса тарян хуряажа, ургасынь урдынхиһаа гектарай 11,1 центнерээр дээшэлүүлэнхэй. Бүхы сабшалангаа утэгжүүлһэн Улаан-Үдын районой колхоз, совхозууд гектарай 26 центнер үбһэ сабшажа абаа һэн. Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой суута агроном Ширап Шагдурович Очиров дээжэ абаһан 190 гектар сабшалангайнгаа га бүхэндэ 90 килограмм азотно, 30 килограмм фосфорно утэгжүүлгэ оруулһанаар гектарай 48 центнер ургаса суглуулжа шадаа. Кабанскын шубуунай фабрикын 4-дэхи отделениин Илья Иванович Субановай хүтэлбэрилдэг тракторно-тарялан ажалай бригадын гэшүүд урдань горохой таригдадаг байһан 286 гектар полиин га бүридэ 60 килограмм азотно, фосфорно, калийна утэгжүүлгэ оруулаад, обёос тарихадаа гектар бүриһөө 30 центнер ургаса абаа.

Бүхыдөө республика доторнай минеральна утэгжүүлгэ хэрэглэһэнэй ашаар ороохото ургамалнуудай ургаса гектарай 5,5 центнерээр дээшэлүүлэгдэжэ, бүхыдөө 54 мянган тонно тарян нэмэжэ абтаһан гээшэ. Тиибэшье юрэнхы дээрээ органическа болон минеральна утэгжүүлгын, мүн ургамалнуудые хамгаалха химическэ зүйлнүүдэй экономическа ашаг үрэнь һанаһанда хүрэмөөр бэшэ, бага байһаар. 1971—1975 онуудта бүхыдөө 18,3 мянган тонно минеральна утэгжүүлгэ оруулбал, 1976—1980 онуудта 25 мянган тонно, 1981 ондо 27,1 мянган тонно, харин нёдондо 33,2 мянган тонно минеральна утэгжүүлгэ сабшалан, тарялангда оруулагдаа. Иигэжэ үнгэрһэн жэлнүүдтэ минеральна утэгжүүлгын улам ехээр оруулагдадаг болобошье, газар тарялангай ургаса биратай дээшэлээгүй. Эдэ жэлнүүдтэ Яруунын, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Сэлэнгын районуудай ажахынууд ороохото болон тэжээлэй, мүн үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлнэгүй. Байгша ондо республикымнай колхоз, совхозууд 43,3 мянган тонно минеральна утэгжүүлгэ абаха түсэбтэй. Тиимэһээ ажахынуудай агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэд энэ утэгжүүлгэеэ аша үрэтэйгөөр хэрэглэхээр хүдэлмэреэ эмхидхэжэ ябуулха болоно.

Байгша ондо минеральна утэгжүүлгэнүүдэй урда жэлнүүдтэл адли үһэлэгдэдэг газартаа оруулха эрилтэ табигдана. Юуб гэхэдэ, ундалуулагдадаг полидо иимэ утэгжүүлгэ хэрэглэхэдэ ургасань эрид дээшэлдэг байна. Тиимэһээ ажахынууд бүхы минеральна утэгжүүлгэеэ гол түлэб үһэлэгдэдэг сабшалан, полидо оруулжа, тогтууритай баян ургаса абабол абаха зэргэтэй гэхэ гү, али ороохото, тэжээлэй ургамалнууд, хартаабха, овощой таригдаха газарта, сабшаланда хэрэглэгдэхэ болоно.

Хабар—намарай үедэ хэгдэһэн агрохимическэ шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүдые согсолон харахада, республикымнай дипээхэ районуудай газарай хүрьһэнэй килограмм бүридэ 51—100 миллиграмм фосфор бии гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Тиимэһээ байгша ондо гектарай 40—45 килограмм фосфорно утэгжүүлгэ оруулбал тааралмахтай. Хэрбээ сэбэр паар дээрэ ороохото ургамалнууд тариха һаа, гектарай 20 килограмм фосфорно утэгжүүлгэ үрэһэнтэйнь хамта хүрьһэндэ оруулха һэн.

Шэнжэлгын дүнгөөр Яруунын, Хэжэнгын, Хоринын, Загарайн районуудта хүрьһэндэнь фосфор бага гэхэ. Эндэхи ажахынуудта гектарай 60—90 килограмм хүртэр фосфорно утэгжүүлгэ оруулха заабари дурадхагдана. Прибайкалиин, Түнхэнэй, Хоринын, Зэдын районуудай газарайнь хүрьһэндэ азодоор элбэг байһаниие хараад абажа, иимэ утэгжүүлгэ гектарай 40—45 килограммhaa ехэ бэшээр оруулха зэргэтэй. Азодоор бага хүрьһэтэй Сэлэнгын, Яруунын районууд, Хяагтын районой ажахынууд хабартаа иимэ утэгжүүлгэ бүхы нормын ёһоор хэрэглэхэдэл болоно. Бусад районуудта азотно утэгжүүлгэеэ оруулха нормоёо нарин баримталха эрилтэ табигдана.

Газарайнай хүрьһэндэ калиин бодосой элбэгшэ һаань, гектарай 20 центнерһээ дээшэ ургасын абтаха полидо гектар бүрин 40 килограмм хүртэр иимэ утэгжүүлгэ оруулха зэргэтэй.

Республикымнай ажахынууд минеральна утэгжүүлгэ хэрэглэхэ гэбэл, нэн түрүүн газарайнгаа хүрьһэнэй шинг нойтэнь урьдшалан тодорхойлоод, хүрьһэнэй картограмма харада абажа, поли бүхэндэ минеральна утэгжүүлгэ хүрэлгэ тус нормо зохёохо ёһотой. Зарим ажахынуудай агрономууд утэгжүүлгээ нормоноо багаар оруулдаг, биратай ургаса абадаггүй гэхэ.

Паар дээрэ таригдаһан ороохото ургамалнуудай ургаса эрид дээшэлүүлхэ гэбэл, фосфорно утэгжүүлгэеэ бага хэрэгтэй зуруудан оруулхада һайн эрхэ байдалда хүргэнэ. Манай республикын бүхы районуудта 20 килограмм хүртэхөөр фосфорно утэгжүүлгэ аша урээ абаха зорилготой юм. Энэ утэгжүүлгэ ургамалай тулэг ургаха байдалынь хэрэглэлбэл, бүришье түһатай. Жэшээлбэл, Бэшүүрэй районой «Победа» колхозой Владимир Николаевич Багуловай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд гектар бүхэндэ 14 килограмм азотно, 14 килограмм фосфорно утэгжүүлгэ оруулhандаа 24,3 центнер шэниисэ хуряажа абаа. Тиихэдэ Сэлэнгын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой паар дээрэ таригдаһан ороохото ургамалнуудай ургаса гектарай 20 центнер байбал, гектар бүрин 20 килограмм фосфор оруулхадань, ургасань 8 центнерээр дээшэлээ. Фосфорно утэгжүүлгэеэ зуруудлан оруулхада таримал ургамалнуудай ургаса эрид дээшэлжэ, экономическа талаараа нилээд аша үрэтэй байдаг юм. Тиин гэhээ олохон колхоз, совхозууд фосфорно утэгжүүлгэеэ зуруудлан оруулхаар хараалагдаһан даабаряа жэл бүри дүүргэнэгүй. Тусхайлбал, республикымнай ажахынууд жэл бүри 200 мянган гектарта иимэ аргаар утэгжүүлгэ оруулха түсэбөө оройдоол 80—85 мянган гектарта хүргэнэ. Нёдондо Баргажанай, Загарайн, Зэдын, Сэлэнгын районуудай ажахынууд минеральна утэгжүүлгэеэ иимэ аргаар оруулха түсэбөө дүүргээгүй. Тиимэһээ байгша ондо паар дээрэ таригдаһан бүхы ороохото ургамалнуудайнгаа тарилгада фосфорно утэгжүүлгыень заабол зуруудлан оруулха эрилтэ табигдана.

Минеральна утэгжүүлгэ оруулха заабаринень бүдүүлигээр хазагайруулһандаа ашаг үрыень горитойгоор доошолуулха ушар али олон үзэгдэнэ. Зарим ажахынууд утэгжүүлгээ хүрьһэндэнь оруулхын орондо дээгүүрнь сасажархидаг байха юм.

Жэл бүри баян ургаса ургуулдаг Түнхэнэй, Бэшүүрэй районуудай ажахынууд минеральна утэгжүүлгэ оруулха тусхай машинагүй байбашье, хуушарһан сеялкэнүүдые хэрэглэжэ, фосфорно утэгжүүлгэеэ нэгэ жэгдээр хүрьһэндэнь оруулна. Иигэжэ газарай хүрьһэндэ булахадань минеральна утэгжүүлгэнь хура бороогой үһанда, һайрамда хайлажа урдахегүй байхаһаа гадна таримал ургамалда нилээд аша түһатай байдаг.

Республикымнай олохон колхоз, совхозуудта асарагдаһан минеральна утэгжүүлгэ наринаар тоо бүридхэлдэ абтанагүй, һайнаар хадагалагданагүй. Ажахынуудай агрономууд гүрэнэй айхабтар ехэ баялигые даажа абаад байһанаа мүнөөшье мэдэрнэгүй. Эдэнэрэй харюусалгада аяар 10 миллион түхэригэй үнэ сэнтэй минеральна утэгжүүлгэ үгтэнэ. Колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд гүрэнэй зөөри даажа абаһанаа мэдэрхэһээ гадна механизатор бүхэнөө һурган хүмүүжүүлхэ уялгатай.

Органическа утэгжүүлгын аша үрэ хэзээдэшье ехэ байдаг. Байгша ондо бүхыдөө 2,5 миллион тонно органическа утэгжүүлгэ гаргаха түсэбнай мүнөө хахадлаад байнхай. Тиин үлдэгшэ хоёр һарын туршада поли, сабшалан дээрэ 1,2 миллион тонно органическа утэгжүүлгэ зөөгдэхэ юм. Һүүлэй мэдээгээр Яруунын, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Сэлэнгын районуудай «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүд, колхоз, совхозууд наг шэбхэ зөөжэ тарааха даабаряа һара, квартал бүхэндэ бэелүүлнэгүй. Тодорхойлбол, Яруунын, Баргажанай районууд байгша оной нэгэдэхи квартадда сабшалан, поли дээрэ органическа утэгжүүлгэ гаргаха түсэбөө дүүргээгүй.

Сабшалан, тарялангай үрэжэл һайжаруулжа, ургасыень эрид дээшэлүүлдэг органическа утэгжүүлгэеэ мүнөө хүрэтэрөө һайнаар хадагалжа, аша үрэтэйгөөр хэрэглэдэггүй байһамнай ехэ дутагдал мүн. Олохон колхоз, совхозуудта наг шэбхэ суглуулжа хадагалха хүдэлмэри эмхидхэгдэжэ ябуулагданагүй. Тэрэшэлэн торфтой холигдоһон шубуунай аргал, наг шэбхэтэй холигдоһон шубуунай, гахайн аргал, мүн торфтой холигдоһон наг шэбхэ үргэнөөр хэрэглэхэ онол арга мүнөө хүрэтэрөө нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Дээрэ дурсагдаһан дутагдалнуудаа дары усадхахын тула ажахынууд наг шэбхэ обоолон хадагалха талмайнуудые, нүхэ, траншейнүүдые бэлдэхэ болоно. Ойрын үдэрнүүдтэ наг шэбхэ аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ комплексно программа зохёогдожо дүүрэхэнь. Саашадаа республика доторнай бүхы наг шэбхэ, торф тусхай технологиин ёһоор бэлэдхэгдэн хэрэглэгдэхэ юм. Илангаяа Кабанскын, Түнхэнэй, Баргажанай районуудта торф шубуунай аргалтай, наг шэбхэтэй холижо хэрэглэхэ арга нэбтэрүүлэгдэхэнь. Байгша онһоо Загарайн шубуунай бройлерно, Сотниковой шубуунай фабрикануудта аргалыень суглуулжа, шанаржуулагдаһан органическа утэгжүүлгэ бэлдэжэ захалаабди.

Агрохимическэ албанай хүдэлмэришэдэй газарай хүрьһэнэй үрэжэлыень һайжаруулха талаар онсо харюусалгатайнь мэдээжэ. Тодорхойлбол, гол түлэб тарялангай газарай хүрьһэндэ органическа болон минеральна утэгжүүлгэ хэмһээ ехээр оруулһанай ашаар үрэжэлыень һайжаруулжа, тогтууритай баян ургаса абаха зорилготой юм. Республика доторнай 1981 онһоо иимэ хүдэлмэри ябуулагдажа захаланхай. Мүнөө 10 мянган гектар һайжаруулагдаһан үрэжэлтэй поли бии юм. Нёдондо Хурамхаанай районой Аргатын совхозой 229 гектарай иимэ поли дээрэһээ 256 центнер кукурузын ногоон эшэ набша хуряагдаа һэн. Тиихэдэ Баргажанай районой Хилгана колхоз һайжаруулагдаһан үрэжэлтэй поли дээрэһээ гектарай 21,3 центнер шэниисэ суглуулаа.

Тарилгынгаа газарай үрэжэлые агрохимическа аргаар, комплексноор һайжаруулха хүдэлмэри үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Илангаяа Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй районуудта ядуугаар нэбтэрүүлэгдэхэһээ гадна заабари, технологинь хазагайруулагдана. Байгша ондо республика доторнай 15 мянган гектар полиин үрэжэл агрохимическэ аргаар һайжаруулагдахаар түсэблэгдэнхэй юм.

Хабарай тарилган улам ойртобо. Тиимэһээ колхоз, совхозууд наг шэбхэ зөөжэ гаргаха, минеральна утэгжүүлгэ хүсэд хүрэхөөр абаха хүдэлмэреэ эдэ удэрнүүдтэ түргэдхэхэ зэргэтэй. Тобшолбол, Эдээ хоолой программа доторхи зорилгонуудые сум бүхэн тэмдэглэһэн, ороноо дээшэлүүлхын тула элирүүлэгдэһэн дутагдалнуудые дары усадхажа, ороохото тарянай, тэжээлэй, хартаабха, овощой ургаса хүлээлгэдэн, республикымнай колхоз, совхозууд үбһэ ногоон арбантай баян ургаса ургуулжа, дүршэл болон эрдэмэй түйлалтануудые хэрэглэхэ, бүгэдэ оруулхэ гэжэ үнэн һанаа. «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй, колхоз, совхозуудай агрохимическэ албанай бүхы хүдэлмэришэдэй мүнөөдэрэй шухала зорилго мүн.

А. МОГЛОЕВ,
республикын «Сельхозхимия» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ.

КОМСОМОЛ—ЗАЛУУШУУЛАЙ БРИГАДАДА

Түсэбһөө гадуур ажалай бүтээсые нэгэ процентээр дээшэлүүлхэ ба продукциин өөрынь үнэ сэн 0,5 процентээр нэмээжэ доошолуулха гэһэн декабриин Пленумэй уряа ороной ажалша коллективүүдтэ гүн гүнзэгы дэбжэлтэ үргэнөөр үүдхэһэн байна.

Манай колхозой хонишод эдэ үгэнүүдтэ харюу болгон эрхимээр ажаллахые оролдоно. Мүнөө хонидой түл абалгын халуун хаһын дүүрэжэ байхада, хонишодоймнай туйлаһан зарим тэды амжалтанууд элеэр харагдажа байна, — гээд «Знамя Ленина» колхозой ахалагша хонишон Баяр Цыдендамбаевич Эрдынеев КПСС-эй райкомой пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээд, өөрынгөө даадаг отара дээрэхи ажал хэрэг тухайгаа дэлгэрэнгыгээр хөөрөө һэн.. Үнэхөөрөөшье, ажахы дотороо эрхим хонишон гэһэн суутай, зуутанай зэргэдэ хэдэн жэлэй туршада батаар жагсаһан энэ нүхэрэй хөөрэхэ, хэлэхэ юумэн олдоһон лэ байха.

Урда үдэрынь Эрдынеевтэнэй отара хүрэжэ, тэдэнэй ажал хүдэлмэритэй танилсаһан, залуу хонишоной ендэр дээрэһээ хэлэһэн үгэ бүхэндэ батаар найдахаар гэжэ этигээ һэмди.

...Үдэ тээшэ хабарай шангаар шараһан наранай элшэ доро урда һүнинь ороһон саһан хайлажа, харгын захаар, хонхосог соогуур шалбааг тогтоно. Дулаанай сагай бүри ойртожо байһые энэ үшөө дахин гэршэлнэ. Шабартай, болдогтой харгыгаар ондого-сондого оодоргоһоор, багахан гүбээ өөдэ үгсэн, хонишодой газаа хүрэжэ ерэбэбди. Залгаа ута гэрэй урда талада, наранай игаабари доро хоёр бишыхан үхибүүд наадажа һууба.

— Эжы, абатнай хаанаб?— гэһэн асуудалда үрдилдэн:

— «Ажалдаа гараа, ажалдаа» — гэжэ харюусаад, хонидой байра тээшэ заанад.

Хонидой байрын наада хашаа соо 9—10 наһатай хүбүүн морин шаргада тээһэн үбһэ хонидто тараалсана. Хонидой байра соо ороходомнай, бэшэ хонишодынь мүн лэ хони хурьгадаа эдеэлүүлжэ ябабад.

— Һурагшадай хабарай амаралта ха юм. Тиимэһээ туһалагшад олошороо ха юм даа, — гэжэ колхозой партиина организациин секретарь Олег Афанасьевич Кононов ябуул дуугаран, ахалагша хонишондо дүтэлэн, ажал хэрэгээрнь һонирхон хөөрэлдэнэ.

— Даалгагдаһан 587 эхэ хониһоо 550 хурьга абаад, түлжүүлжэ байнабди. Үшөө 40 — 50 хурьгалха хонин бии. Түсэбэй ёһоор зуун эхэ хониһоо 88 хурьга абаха ёһотойбди. Зууһаа зуун хурьга абажа түлжүүлхэбди гэһэн социалис уялгаяа бэелүүлхын түлөө оролдонобди, абаһан уялгаяа дүүргэхэбди гэжэ найданабди, — гэжэ ахалагша хонишоной хани нүхэр, Хушуун-Үзүүрэй сомоной Соведэй депутат Наталья Чимитовна бидэндэ хөөрөө һэн.

Эдэнэр хонин ажал дээрэ хүдэлжэ эхилһээр тиимэшье олон жэл болоогүй. Гэбэшье хони, хурьгадые адуулха дүй дүршэлтэй боложо үрдинхэй. Мүнөө тэдэнэр зуун эхэ хонин бүриһөө 95 хурьга абаад, түлжүүлжэ байна. Баяр Цыдендамбаевичай дүү Бимба ахынгаа даадаг отарада 1976 онһоо ажаллана. Тэрэ Совет Армида алба хэһэнэйнгээ һүүлээр ахынгаа зүргөөр ошохо гэжэ батаар шиидээ бэлэй. Тиихэдэ комсомол хүбүүн Данзан Самбуев түрүүшынгээ жэл хүдэлжэ байбашье, хонин ажалай оньһо яһала шудалжа үрдинхэй. Улаан-Үдын городской больницын хүдэлмэрилэгшэ Очир Хамаганов хонишодто туһалалсахаар эльгээгдэнхэй. Наташын эжы Тонирма Жамсарановна наһанайнгаа амаралтада үни хада гарабашье, хурьгэндөө туһалалсаһаар зандаа.

— Баяр—ажалша бэрхэ хүн. Бригадынь гэшүүд барандаа залуунууд, эдэнэртэй үгэеэ ойлголсохонь бэлэн, ажал хэрэгынь урагшатай, хаража баясахаар байдаг. Энэ отара ерэхэ бүхэндэшни, нэгэ шэнэ юумэ түхеэрээд лэ байха юм. Хараба гүт, мүнөөшье газаагаа теннисэ стол табинхай байхыень. Үбһөө тээжэ, хонидойнгоо байра соогуур түлхеэд ябаха тэргэ дархалаа. Иигэжэл өөһэдынгөө аргаар ажал хүдэлмэреэ хүнгэлэн, урма баяртайгаар ажаллахыень хаража омогорхохоор лэ, — гэжэ парткомой секретарь хөөрэнэ.

Зүб даа. Комсомол-залуушуулай энэ бригада гансашье колхоз соогоо шалгарна бэшэ, мүн районойнгоо хонишодто жэшээ боложо үгэнэ. КПСС-эй ЦК-гай апрелиин (1982 он) Пленум дээрэ баталагдан абтаһан Эдээ хоолой программа бэелүүлгэдэ өөһэдынгөө хубитые оруулалсахын, мүн апрелиин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө хонишод шармайн оролдоно. Эдэнэй социалис уялгануудаа дүүргэхэнь лабтай.

Х. ДОРЖИЕВА.
Мухар-Шэбэрэй район.

Хэжэнгын районой 2-дохи СМУ-гай штукатур-шэрдэгшэдэй бригадые нютагайхидынь һайн мэдэхэ юм. Тус бригадада район соогоо эгээн харюусалгатай, нарин нягтаар бүтээхэ хэрэгүүдые даалгадаг заншалтай болонхой. Урагшатай ажалайнгаа түлөө бригада хэдэн жэл соо удаа дараалан социалис мүрысөөндэ илажа гаранхай. Коллективэй арбан табан гэшүүдэй табаншинь ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Табан жэлэй залуу гвардеец» гэһэн тэмдэгээр шагнагданхай.

Суута бригадые Хэжэнгын сомоной Соведэй депутат, партиин гэшүүн Татьяна Ивановна Алиева хүтэлбэрилдэг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Т. И. Алиева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЗОРИҺОНДОО ХҮРЭБЭ

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй нэгэдэхи кварталай түсэб амжалтатайгаар дүүргэһэн тухайгаа «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентэ «Электромашина» заводой коллектив мэдүүлбэ. Тус коллектив продукци худалдаха, хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ талаар түсэбөө 100 процент, нормативна сэбэр продукци гаргаха түсэбөө 103,9 процент бэелүүлээ, гэхэ гү, али нёдондоной энэ хараатай сасуулбал, 111,5 процент болоно. Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргаха түсэб 110,5 процент дүүргэгдээ. Тиигэжэ коллектив ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэбөө 108,9 процент бэелүүлжэ шадаа.

Арбадахи цехэй токарь, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентэ Аксинья Никифоровна Бурлакова арбан нэгэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбтэ даабарие сүм дүүргэһэн тухайгаа апрелиин 1-дэ баяртайгаар мэдүүлбэ. А. Н. Бурлакова табан жэлэй түсэбые 3,5 жэлэй туршада дүүргэхэ гэһэн үүсхэл завод дотороо гаргаһан юм. Тиигэжэ тэрэ шэн зоригтой, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, абаһан социалис уялгануудаа хоёр һараар уридшалан дүүргэжэ шадаа.

Хоёрдохи цехтэ хүдэлдэг бүреэһэлэгшэ, коммунис ажалай ударник Сария Мирсайтовна Кравченко бүхыдөө арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбтэ даабарие коммунис субботнигой урда тээ дүүргэхэ гэһэн дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгаяа амжалтатай бэелүүлжэ байна.

Заводой 28 хүдэлмэришэд 4 жэлэй түсэбые дүүргэнхэй.

В. МАТОШКИНА,
заводой социалис мүрысөөнэй талаар инженер.

Репортаж

АМЖАЛТА ЭМХИДХЭЛЬЭЭ ЭХИТЭЙ

Заводой түсэблэлгын таһагһаа гаража, үргэн гэшхүүрээр нэгэдэхи дабхарта буугаад, Галина Федоровна Редикальцевагай бригадын хүдэлдэг цехтэ ороходомнай, үдын хоолой забһарлалгын үе байба. Нэгэ оньһон түхеэрэлгын хажууда залуу хоёр хүбүүдэй юушьеб хэжэ байхыень обёороод, тэдэнэртэ дүтэлэн, хөөрэлдэбэбди.

— Энэмнай гагналгын аппарат болоно. Элдэб амһартада барюулнуудыень гагнадаг юм. Яһала хуушараа гээшэ ха. Ажалай үедэ зогсошоходонь, хара буумаар байдаг, — гээд нэгэниинь һанаа алдана.

Танилсабабди. Гагналгын түхеэрэлгые шалгажа байгшад: слесарь Григорий Дарханов, заһабарилагша Борис Юндунов хоёр байба. Эдэ хоёрой дүүргэдэг ехэхэн үүргэ тухай бригадир Г. Ф. Редикальцева һүүлдэнь хөөрөө һэн.

Уданшьегүй бригадынхидай ерэхэдэ, тэдэнэртэй хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлбэбди.

Галина Федоровнагай хүтэлбэрилдэг бригадада дүрбэн басагад хүдэлдэг юм. Тусхайлбал, Тамара Омельяненко, Ирина Гороховская, Очиржап Ишигеева, Марина Минеева Ирина Очиржап хоёрынь эгээл дүршэлтэйшүүлынь болодог. Харин Марина түрүүшынгээ жэл хүдэлжэ байна. Тэрэнэй хэб дарагшын мэргэжэлдэ һурахада, аха нүхэдынь зүбшэл заабари үгэжэ байхаһаа гадна, ажал дээрэнь харуулжа үгэдэг гэжэ хөөрэлдөөнһөө ойлгобобди.

Нёдондо хэб дарагшад хүдэлмэреэ бригадна гуримаар эмхидхэжэ, ажалай журам шангадхаха талаар һайсахан хөөрэлдэһэн, бригадын ажалые хойшо татаһан дутагдалые усадхаха тухай хэмжээнүүд абтаа. Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ һайн дүнгүүдые харуулжа, түрүүшүүлэй зэргэдэ жагсаһан юм. Г. П. Васильева, Н. Н. Леконцева хоёрой хүтэлбэрилдэг эмаль түрхигшэдэй бригадын «1984 оной түсэбтэ даабарие Октябриин социалис революциин 67 жэлэй ойдо дүүргэхэ» гэһэн эдэбхи үүсхэлые дэмжэжэ, дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаһан байна. Тиигэжэ байгша ондо түрүүшын амжалтануудые түйлажа эхилбэ. Социалис мүрысөөнэй март һарын дүнгүүдээр Г. Ф. Редикальцевагай бригада завод дотороо нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Нормативна сэбэр продукци гаргаха түсэбөө 133 процент бэелүүлээ. Харин ажалайнгаа бүтээсые дээшэлүүлхэ даабаряа 32 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ шадаа.

— Галина Федоровна, танай даадаг коллектив партиин ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, ажалай бүтээсые ямар аргаар дээшэлүүлнэбта?—гэжэ бригадирһаа асуугдаба.

— Манай бригадада, намтай тоолобол 5 хүн хүдэлнэ. Бригадамнай хоёрдохи халаанда хүдэлдэг, 7 хүнһөө бүридэһэн Ольга Мокровагай бригадатай мүрысэдэг юм. Тэрэнэй бригадын хоёр хүнөөр олоншье һаань, даабари, түсэбнай адли байдаг. Жэшээлбэл, мүнөөдэр нэгэ литр хахадай, 3 литрэй кастрюли гарганабди. Даабаримнай гэхэдэ, 1.5 мянган кастрюли бүтээхэ ёһотойбди. Ажалаймнай эрхэ байдал тон адли юм. Халаанайнгаа даабарие дүүргэхэ, үлүүлхэ хэрэг ажалай бүтээсэһээ ехээр дулдыдадаг, —гэжэ бригадир Г. Ф. Редикальцева хөөрэнэ.

Саашань хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхэдээ, бригадынгаа гэшүүдэй ажалайнгаа сагые зүбөөр хубаарилдаг, оньһон түхеэрэлгынгээ эблэрбэл, тэрэнээ хэр түргэнөөр заһабарилдаг тухайнь дэлгэрэнгыгээр тогтоо һэн. Эндэ басагадайнгаа гаргадаг ехэ оролдолгые тэмдэглэхэ зуураа, Б. Юндунов Г. Дарханов хоёрой үзүүлдэг туһаламжа тухай тодорхойгоор хөөрөө. Байгша оной эхинһээ хойшо тус бригада нэгэшье голодоһо гаргаагүй. Гэшүүн бүхэнэйнь халаанайнгаа даабарие үдэр бүри дүүргэхэдэнь, эсэсэй эсэстэ бригадын харуулһан дүн яһала дээгүүр гарана. Тиигээд байхада, ажалда хабаадалсаһан хэмжээгээр салин хүлһөө абадаг бригадынхидай мүнгэн шангыньшье дээшэлнэ ха юм.

Үдын хоолой забһарлалгын сагай дүүрэхэдэ, хэб даралгын цех соохи оньһон томо түхеэрэлгэнүүд хүүсжэ, тас-няс гэһэн абяан соностоно. Т. Омельяненко гагналгын аппарадай дэргэдэ һуужа, нюдэ сабшаха зуураа кастрюлида барюулыень гагнаадхина. Үндэр станогой хажууда зогсоһон И. Гороховская хабтагар түмэрые түхэреэн түхэлтэй болгон хэршэнэ. Хараха янзада тиимэ хүдэршье бэшэ бэетэй О. Ишигеева ехэ һурамхяар тэрэ түмэрыень прессээр хэблэжэ, тэдэнэрэй ажалыень ажаглахада, нэгэшье үлүү хүдэлэсэ хэнгүйгөөр, шумууһан түргэнөөр гарнуудаа хүдэлгэжэ, хажуудань асарагдаһан тэргэнүүд хооһоржо, нүгөөдүүлынь бэлэн продукцяар дүүрэжэ байгаа һэн.

Түмэр хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг С. М. Кировэй нэрэмжэтэ заводто түрүүлэн бригадна гуримаар ажалаа эмхидхэһэн Г. Ф. Редикальцевагай хүтэлбэрилдэг коллектив март һарада тиимэ амжалта түйлахадаа, бусадһаа илгарма эрхэ байдалгүй, өөрынь нюусагүй. Тэдэнэр ажалайнгаа сагые зүбөөр хубаарилжа, мэргэжэл шадабаряа бүри дээшэлүүлжэ, аха нүхэдэйнгөө дүй дүршэлые шадамараар хэрэглэн, зохёохы ёһоор ажалдаа хандахадаа эрхим үрэ дүн түйлана. Энээн тухай гансал бригадир Г. Ф. Редикальцевагай хэлэһэнһээ гадна, тэдэнэрэй ажал хэрэг дээрэнь хаража байхада үнэншэхөөр байгаа һэн.

Б. РИНЧИНОВ.
Улаан-Үдэ.

АЖАЛАЙ БААТАРШАЛГЫН ЗАМ

ҺҮҮЛШЫН РЕЛЬС ТАБИХА ЭРХЫН ТҮЛӨӨ

Александр Бондарь, Иван Варшавский гэгшэдэй, монтернуудай бригадануудай түмэр замай һүүлшын рельс татахын түлөө дэлгэрһэн мүрысөөнэй дүримүүдые Эрхүү хотодо баталан абаба. Түмэр замай бүхы зайда болзорһоо жэл урид—комсомолой мүндэлһэн үдэртэ поездүүдые ябуулхые хэлсээн дотор хараалагдана.

Ангар мүрэн дээрэхи хотохадаа эдэ хоёр бригадын уулзаха газар болохо ёһотой. Комсомолой XVII съездын уряалаар БАМ барихала ерэһэн залуушуулые тэбхэр арбан жэлэй саада тээ Эрхүүгэй область эгээл түрүүн угтажа абаһан юм. Харин мүнөө түмэр замай барилгын дүүрэтэр 230 километр зай үлөө. Эгээл эндэ А. Бондарь, И. Варшавский гэгшэдэй бригаданууд ажаллана.

Һүүлшын километрнүүд эгээн хүшэр байха. Буряадай болон Шэтын участогуудай газар тэһэлэгшэд ба механизаторнууд 25 миллион кубометр газар малтаха, хүүргэ баригшад гол горхонууд дээгүүр 150 хүүргэ бариха ёһотой.

Рельс табилгые болзорһоонь урид дүүргэхэбди гэһэн уялга тус барилгада хабаадагшад баталан абаа. Тэдэнэй эрхимүүдынь Байгалһаа Амар хүрэтэр ошоһон түрүүшын поездо һуужа ябаха юм.

Эрхүү.

ГИТАРЫН АЯЛГА ТАЙГА СООГУУР ЗЭДЭЛНЭ

Һунгалтын үдэр Тындын һунгуулиин участогуудта концерт наада харуулха уран һайханай бүлгэмдэ хабаадагшадай тоодо вокально-инструментальна «Локомотив» ансамбль оролсобо. Тэрэ шэнэ программа бэлдэһэн байгаа.

Ансамбль эмхидхэгдэһээр оройдоол жэл үнгэрөө, гэбэшье самодеятельнэ дуунай БАМ-ай фестивалиин лауреат болоһон тус коллективэй искусствые түмэр зам баригшад мэдэхэшье. дуратайшье байна. Амаралтын үдэрнүүдтэ ансамблиин артистнууд Бага БАМ-ай станциинуудта, барилгашадай тос...

...залуушуул» газетын редакцида республикымнай ветеранууд сугларжа, түхэрэн столой дэргэдэ хөөрэлдөөн болоһон байна. Тэрэ сагай үйлэ хэрэгүүд, комсомолой эдэбхитэд, тэдэнэй зан заншал, мүнөөнэй залуушуул тухай дурсалгануудые танай анхаралда дурадхана.

...комсомолой, ажалай болон дайнай ветеран Н. Е. ... онуудай комсомол Н. Б. Банзаракцаев, Социалис Ажалай Герой Б. З. Поздеев, ... совет арадай революционно, дайшалхы, ... газарнуудаар залуушуулай Бүхэсоюзна ... штабай түрүүлэгшэ О. Б. Цыбиков, ... комбинадай директор, Социалис Ажалай ..., Улаан-Үдын Октябрьска районой дайн... советэй түрүүлэгшэ Ч-Д. Б. Будаев, пар... болон ажалай ветеран И. Е. Тугутов гэгшэд хабаадаа.

...ДАИ КОМСОМОЛОЙ 60 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

...СОМОЛ НЭРЭЭ АЛДАРШУУЛАН

...мэдүүлгэ сроо һэн. Юрэдөө, хаанашье, ямаршье ажалда ябахадаа комсомолдо хабаатай байһандаа омогорхогшо һэм. Имагтал комсомол намайе түгэс хүмүүжүүлжэ, ажабайдалайм һайхан харгы заажа үгэһэн, бүхы һайн юумэнэйм эхин һуури гэжэ мүнөө тоологшоб.

Н. Банзаракцаев: — 1938 ондо Улаан-Үдын педагогическа техникумдэ һуража байхадаа, комсомолой гэшүүнээр абтаһан хүм. Тэрэ үеын комсомолшууд субботник, воскреснигүүдтэ гаража, элдэб янзын хүдэлмэридэ хабаададаг байгаа. Имагтал комсомолшуудай хүсөөр городской парк байгуулагдаһан юм.

Б. Поздеев: — Үнэхөөрөөшье, Норбо Бадмажапович зүб хэлэнэт: Комсомолшууд амаралтын үдэрэй гарахада, заабол ямар нэгэн ажал хэдэг һэн. Эдэ воскреснигүүдэй ашаар байрын гэрнүүдэй, хүүгэдэй ясли-садуудай барилганууд түргэнөөр бүтэгшэ бэлэй....

Н. Банзаракцаев: — 1940 ондо уялгата сэрэгэй албанда татагдаад, хожомынь Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилһэн хойно 1942 оной февраль һарада Баруун-урдахи фронтдо дариин «үнэр» мэдээ һэм. Кавказые хамгаалалгада хабаадаад, Бага-Газар, Сэнхир хүтэл гэһэн суута газарнуудаар добтолгодо ябааб. Хэлхеэ холбооной ротымнай олонхинь залуушуул һэн. Комсомолой организациин секретарь байһан би залуу сэрэгшэдэй дунда ойлгууламжын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулдаг байгааб. Илангаяа добтолгын гү, али ээлжээтэ байлдаанай урда өөһэдынгөө зорилгые тайлбарилжа үгэгшэ һэм.

Б. Поздеев: — Тэрэ хүшэр хүндэ үедэ ЛВРЗ-дэ олонхинь наһажаал хүнүүд, эхэнэрнүүд, хүүгэд ажалладаг байгаа. Бронёор үлэһэн хэдэн арбаад хүдэлмэришэд ажалдаа ойрхоно ажаһуудагшье һаа, завод соогоо унтажа зали абаад лэ, дахин буу, һомо гаргадаг һэн. Хүүгэдые хаража үзыт! Оройдоол нэгэ һара тухай хүдэлөөд байхадаа, халаанайнгаа даабари үлүүлэн, продукци гаргадаг шадабаритай болохо. Тиихэдэ багахан хүбүүн ябаһан Николай Лимонов бултантайл адли 12 час хүдэлдэг һэн. Уралан нарижуулгын хүдэлмэри гээшэ мүнөөнэйхи шэнги бэшэ һэн...

Ч-Д. Будаев: — Борис Захарович, тэрэ үедэ Улаан-Үдэдэ сэрэгшэдые һурган бэлдэдэг байгааб. Танай заводто бүтээгдэһэн, заримынь танайшье байхадаа болохо, буунуудые бидэ буудажа шалгадаг байгаабди.

Б. Поздеев: — 1931 ондо Улаан-Үдын паровоз-вагон заһабарилгын завод бариха гэһэн комсомолой ЦК-гай тогтоолоор Уралай Лысьва хотоһоо Буряад орон ерэһэн хүм. Оронойнай олонхи хотонуудһаа дүн хамта 1500 залуу хүбүүд, басагад һайн дураараа ерээ. Комсомол залуушуул ямаршье бэрхэшээлһээ тунхарингүйгөөр Буряадай промышленностиин гигантые бодхоолсоһон байха юм. Хоёр жэлэй туршада түрүүшын ээлжээнэй барилгын дүүрэхэдэ, түрүүшын паровоз 1934 ондо бүтээгдэн гараа һэн. Тиихэ үедэ ангиин дайсадай хорото ябуулганууд ехэхэн һаалта ушаруулдаг байгаа.

И. Тугутов: — Борис Захарович, тэрэ ехэ түймэрэй болоһые һанана бээзэт?

Б. Поздеев: — Тэрэ үеын үйлэ хэрэгүүдые мартажа болохоор юм аал? Нэгэ цехэй бетон хушалта унажа, хэдэн хүбүүдые даражархёо һэн. Имэ «гэнтын ушарнууд» ангиин дайсадай харата ябуулганууд гээшэ...

Н. Левский: — Зүб, зүб. Мухар-Шэбэрэй аймагаар талха таряа бэлэдхэдэг отрядтай ябахадаа, Ехэ-Куналейдэ буудуулаа бэлэйбди. Тэрэл 30-аад оной үедэ Ехэ-Куналейн парторгые бани соо хаагаад, шатаажа байтарнь абараа һэмди. Хүндэл саг байгаа...

И. Тугутов: — Залуушуулые һурган хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ 20-дохи онуудай комсомолшуудай уг заншал ехэ удха шанартай. 1926 ондо 6-дахи класста һуража ябахадаа, комсомол болоо һэм. Бэшэг мэдэхэ хадаа элдэб суглаануудай протокол бэшэдэг байгааб. Нэгэ суглаанай һүүлээр мал, зөөреэр баян хүн гэртэмнай ерээд, суглаанай протоколые шэнээр бэшэ гэжэ баалаа һэн ха. Хожомынь, ниитын ажахынуудые байгуулгын үедэ, хүдөө бэшэгшэ боложо, хүн зоной һанаа сэдьхэлые хүлгүүлдэг асуудалаар заметкэнүүдые газетэдэ бэшэдэг болоо һэм. Бидэ 20 — 30-дахи онуудай комсомолшууд дайсадтаа хайрагүй байхые, хэзээдэ һэргэг, бэлэн байхые аха нүхэдэй — коммунистнуудай жэшээһээ абадаг бэлэйбди. Мүнөө ветеранууд комсомол-залуушуултай саг үргэлжэ уулзажа, дүй дүршэлөө хубаалдасажа, харилсаа холбоотой байха ёһотойбди гэжэ тоолодогби. Суглаан, түрэ дээрэ залуушуултай хөөрэлдэхэ гэжэ оролдогшоб. Тэдэнэй хажууда залуу болоһон шэнги болодогби.

О. Цыбиков: — Залуушуултай, ветерануудтай ажалааралшье мииншье саг үргэлжэ уулзажа байдагби. Нэгэтэ албанай хэрэгээр хүдөөгэй районой нэгэ һургуулида хүрэжэ дайнай ветеранууд тухай һурахадам, тиимэ хүнүүд үгы юм гэжэ харюусаа һэн. Тиигээд һургуули соо хүн зонһоо һурагшалһаар байтарни, тэрэ һургуулиин завхоз дайшалхы хэдэн шангуудтай ветеран байшаба. Иихэдээ, дайнай геройнууд бидэнэй хажууда байна, гансал тэдэнние элирүүлгэ бидэнэй зорилго болоно гээшэ. Буряадаймнай комсомол баян түүхэтэй. Илангаяа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан сэрэгшэн-комсомолшуудай намтар һонирхолтой. Ургажа ябаһан залуу үетэнние аха заха нүхэдэй алтан жэшээ дээрэ хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Теэд мүнөө түрүүшын комсомолшууд үсөөн болоо. Тиимэһээ бэдэрэлгын хүдэлмэри бүри һэргээел гэжэ залуушуулые уряалха байнаб.

К. Альцман: — Урдахи үе сагуудай комсомолшууд тухай ехэ хөөрэлдөөн боложо байна гээшэ. Би һүүлэй арбаад, хорёод жэлэй комсомолшууд тухай хэлэхэм. Манай нарин сэмбын комбинат багахан, хэдэхэн гэрһээ бүридэһэн фабрика гэжэ нэрэтэй байһан юм. Теэд мүнөө хараад үзыт. Комбинаднай Буряадай промышленна гигантнуудай нэгэн болоо гэхэдээ, үлүүсэ хэлээгүй байхаб. Мүнөөнэй үе сагай залуушуул ухаатай, эрдэмтэй, һайхан үетэн. Имэхэн һубэлгэн, ухаансар, эмхидхэхы шадабаритайшуул сооһоо бидэнэй халаан ургаж бодоно. Жэшээлхэдэ, Роза Шолонова, Надежда Гладких гэгшэдые нэн түрүүн нэрлэмээр. Шолонова Россин Федерациин 12 хото городой бүд нэхэгшэдэй дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлээ. Харин Надежда өөрынгөө эрхим ажалаар СССР-эй Верховно Соведэй депутат болохо эрхэдэ хүртэһэн байна. Иимэ жэшээнүүдые үргэлжэлүүлбэл үшөөл удаан хөөрэхөөр.

Уулзалгада ерэһэн 80-дахи онуудай комсомолшууд—ЛВРЗ-гэй ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь **К. Марченко**, нарин сэмбын комбинадай бүд нэхэлгын цехэй комсомолой организациин секретарь **И. Лиснеева**, ВСТИ-гэй 4-дэхи курсын студент **С. Портнягин** гэгшэд өөһэдынгөө ажал хэрэгүүд тухай тодорхойгоор хөөрэһэн байна. 80-дахи онуудай комсомолшууд аха үетэнэй һайн һайхан заншал, шэнжыень халан абажа, үе сагай эстафетые эрхим һайнаар үргэлжэлүүлжэ, комсомол нэрээ алдаршуулан ябана гэжэ тэдэнэрэй хөөрөөнһөө комсомолой ветеранууд сэдьхэлээ ханангяар ойлгожо һуугаа бэлэй.

Б. ДАМБАРИНЧИНОВ,
манай корр.

...ДЕЛЬСОНОЙ ...АСХААЛДА

шагнагшад сэгнэжэ абанад...

Тус симфонние гүйсэдхэхэдөө, оркестрэйхидэй, даруу номгоноор, зөөлэхэнөөр наадаһаниинь зүйтэйшье юм аабза. Гэхэтэй хамта, зарим уянгата үзэгдэлнүүдые хүгжэмшэд даншье һаа нозог аалинаар, доторой ордоһогүйгөөр гүйсэдхэнэ гэжэ ажаглахаар байгдаа. Энэнь симфониин тиимэ гэгшэгүй зохид түхэл хэлбэрние эбдэжэ, залхуу хүрэмэ унжагай болгожорхихоёо һанана бшуу.

Мендельсон хадаа концертнэ увертюрын жанрай үндэһэ һууриие табигша мүн. Хэрбээ урдань имагтал хэмжүүрээрээ ехэ хүгжэмтэ-драматическа зохёолой эхин хубиие увертюра гэжэ нэрлэдэг һаань, Мендельсон тэрэниие бэеэ дааһан концертнэ жанр болгоо ха юм. Тиихэдээ тэрэ хэдэ хэдэн һайхан хүгжэмтэ зохёол, тэрэ тоодо «Фингалай агы нүхэн» гэһэн увертюрые бэшэһэн байна. Энэ увертюрэнь концертын программада оруулагдаа һэн.

Мендельсоной хүгжэмэй үдэшые Новосибирскын айлшан, скрипачнуудай уласхоорондын конкурснуудай лауреат Александр Шустинай гүйсэдхэһэн скрипкын концерт түгэсхөө. Дэлхэйн хүгжэмтэ классикын эрхим зохёолнуудай нэгэн гэжэ зүбөөр тоологдодог энэ концерт уран нугалбаритай, уянгата һайхан хүгжэмөөрөө олоной дурые булядаг юм. Хараха янзада орёо бэшэ найруулгатайшье һаань, Мендельсоной концертнүүдые гүйсэдхэхэдэ угаа хүндэ байдаг. Олонхи хүгжэмшэд тэдэнние һуралсалайнгаа үедэ гүйсэдхэдэг байбашье, эстрада дээрэһээ наадахые зүрхэсэдэггүй ха юм. Мендельсоной дурсагдаһан концертые даншье һаа олон зон мэдэдэг, тиин мэдэхэдээ айхабтар үндэрөөр сэгнэдэг байна бшуу.

Тус концертые гүйсэдхэхэдөө, Мендельсоной хүгжэмэй аялга нугалбарине алгадгүй ойлгожо, зүбөөр дамжуулжа шададаг, ёһотойл ехэ гарай бэлигтэн байһанаа А. Шустин гэршэлээ. Концертын эхинэй уянгата һайхан, сэдьхэл уяруулма шэнжэтэй хүгжэмһөө түгэсхэлэйнь һүр бадаруулма маршай аккорднуудай зэдэлтэр сугларагшад амяа татангүй гэхээр анхаран шагнажа һуугаа. Гүйсэдхэгшын үндэр шадабари тэдэнние үнэн ёһотоор бахархуулаа бшуу.

Нэгэ авторай зохёолнуудые олоор гүйсэдхэхэдөө, хүгжэмшэд тэрэнэй зохёохы маягые зүбөөр дамжуулжа шадана бшуу. Мендельсоной зохёохы ажалда зорюулагдаһан концерт энээниие үшөө дахин гэршэлбэ ха юм.

В. ЛАЗАРЕВА,
хүгжэм шэнжэлэгшэ.

КОМСОМОЛКА СВЕТЛАНА КАЮМОВА ХЯАГТЫН ТЕХНИЧЕСКЭ МЭРГЭЖЭЛ ОЛГОДОГ 9-дэхи УЧИЛИЩИ ДҮҮРГЭЭД, ХЯАГТЫН-АДАГ ҺУУРИНАЙ ЭДЕЭ ХООЛОЙ МАГАЗИНДА НАЙМААЛАГШАНААР ХҮДЭЛНЭ. ТУС МАГАЗИН ЭД БАРААНАЙ ЭРЬЕСЫН НЭГЭДЭХИ КВАРТАЛАЙ ТҮСЭБ АМЖАЛТАТАЙГААР ДҮҮРГЭЖЭ ШАДАА. ЭНЭ АМЖАЛТАДА С. КАЮМОВА ГОРИТОЙХОН ХУБИТАЯА ОРУУЛАЛСАҺАН ЮМ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Каюмова.

Е. СУРМАЧАЙ фото.

ХАРИЛСАА ХОЛБООНОЙ ШУХАЛА БАРИЛГА

ХОШИМИН. Вьетнамай урда хотодохи Далат хотодо ядерна шэнжэлэлгэнүүдэй республиканска институдай атомна реактор — совет-вьетнам экономическа ба эрдэм техникын талаар харилсаа холбооной шухала барилга ашаглалгада оруулагдаба.

Ороной урда хубиие сүлөөлхын урда тээ американ эзэрхэг түримхэйшүүлэй эбдэжэ, һандаргаһан реактор хоёр жэлэй саана заһагдажа эхилһэн юм. Далат хотын атомна түбые бүхы талаһаань шэнэдхэн заһаһанай ашаар тэрэ үргэдхэгдөө, реакторай хүсэн хоёр дахин дээшэлээ, хүдэлмэрилэгшэдэй аюулгүй байдалые хангаха ба оршон тойронхи дайдые аршалан хамгаалха эрхэ байдал байгуулагдаа юм.

Амгалан зорилгоор атомай элшэ хүсэ хэрэглэхэ гүрэнэй программые бэелүүлхэ талаар тус институт хүдэлхэ юм. Ехэ ба хамһабариин шэнжэлгэнүүдые хэхын, эрдэмтэдые бэлдэхын хажуугаар эндэ хүдөө ажахыда, медицинэдэ, геологидо болон арадай ажахын бусад һалбаринуудта хэрэглэгдэхэ радиоактивна изотопуудые үйлэдбэрилхэ байна.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛЭЛ

ЭДЭБХИТЭЙ, ЭРИД ШУУД ХАРАА ШУГАМ

Политическэ байдал шэнжэлэгшэдэй хилын саадахи нэгэн үнгэрһэн неделиие Москвагай гэжэ нэрлэһэн байха юм. Иигэжэ хэлээшэ соонь манай ороной ажабайдалай һүүлэй үеын тон шухала үйлэ хэрэгүүдэй бүхы дэлхэйдэ айхабтар ехэ удха шанартай байһаниинь харуулагдаа: «Правда» газетын асуудалнуудта К. У. Черненкын үгэһэн харюунууд, КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленум ба СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй түрүүшын сесси.

Уласхоорондын шахардуу шанга байдалые һуларуулха, бүхы дэлхэй дээрэ аюулгүй байдал хангаха ба эб найрамдал бэхижүүлхэ зорилгоор бодомжотой һайн хэлсээнүүдые туйлаха арга зам бэдэрэлгэдэ эдэбхитэй, шууд сэхэ хараа шугам хэлбэришэгүйгөөр баримталха гэһэн Советскэ Союзай хараа бододо уласхоорондын үргэн олониитэ үнэн зүб сэгнэлтэ үгэбэ. Тиигэжэ мүнөө үеын дэлхэйн хуби заяанда, дэлхэйн түүхэтэ хүгжэлтын ябасада бүхы талаһаань хэды ехээр нүлөөлжэ байһаниинь үшөө дахин элирэн харагдаба гээд хилын саанаһаа абтажа байһан олон тоото мэдээсэлнүүд дотор хэлэгдэнэ.

Уласхоорондын байдал шэнжэлдэг олохон хүнүүдэй онсолон тэмдэглэһэнэй ёһоор, КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй шиидхэбэринүүд ба СССР-эй Верховно Соведэй сессиин дүнгүүд хадаа дотоодын ба гадаадын политикые таһаршагүй холбоотойгоор бэелүүлхэ ленинскэ ёһо гуримай бодото бэелэлэй эли тодо гэршэ мүн болоно. Советскэ Союзай эб найрамдалта гадаадын политика дэлхэйн хүгжэлтын ябасада, уласхоорондын байдалда боложо байһан хубилалтануудай шэнжэ шанарта гүн гүнзэгыгөөр, асари ехээр нүлөөлнэ гээшэ. Энэ хадаа коммунис общество байгуулгада, оронойнгоо арадай ажахые хүгжөөлгэдэ, тэрэнэй обороные бэхижүүлгэдэ, эрдэм наука, техникэ ба соёл гэгээрэлээ хүгжөөлгэдэ совет арадай туйлаһан ехэ амжалтын үрэ дүн болоно. Эдэ бүхы һалбаринуудай талаар туйлагдаһан ехэ амжалтанууд совет гүрэнэймнай ленинскэ, эдэбхи ехэтэй шууд сэхэ гадаадын политикын үндэһэ һуури болоно.

Совет политическэ системын бүхы шатын ажал ябуулгын гол хараа шэглэлые тодорхойлдог Коммунис партиин хүтэлбэрилхы үүргэ СССР-эй Конституцяар хуулита ёһоор хүсэндөө орожо, совет гүрэнэй дотоодын ба гадаадын политикын амжалтануудай үндэһэ һууриинь болоно гээд СССР-эй Верховно Соведэй сессиин хүдэлмэри тушаа хэгдэһэн тайлбаринууд дотор тэмдэглэгдэнэ. Энээнһээ үндэһэлэн, Советскэ Союзай хани нүхэд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненкын СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшээр һунгагдаһаниие һайшаан дэмжэнэ. Гүрэн түрын айхабтар шухала удха шанартай энэ хэрэг, тодорхойлон хэлэбэл, Советскэ Союзай гадаадын политика Коммунис партиин хараа шугамһаа таһалдуулагдашагүй, тус политикын гол ёһо гуримууд КПСС-эй XXV ба XXVI съезднүүдээр, партиин Центральна Комитедэй удаадахи Пленумүүдээр зохёон абтаһан гээд дээрэ дурсагдагша мэдээсэлнүүд дотор тэмдэглэгдэнэ. КПСС-эй ЦК-гай февралиин ба апрелиин Пленумүүд дээрэ, Москвагай Куйбышевскэ районой һунгагшадай урда К. У. Черненкын хэлэһэн үгэнүүд, «Правда» газетын асуудалнуудта тэрэнэй үгэһэй харюунууд дотор Советскэ Союзай экономическа ба политическэ хүгжэлтын, уласхоорондын байдалые һайжаруулха үргэн ехэ программа хараалагдана. Гансахан совет хүнүүд болон аха дүү социалис оронуудай арадууд энэ программыень бүхыдэнь һайшаан дэмжэнэ бэшэ, мүн уласхоорондын олониитэ тэрээндэ үндэр сэгнэлтэ үгэнэ.

Эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй Советскэ Союзай эб найрамдалта, шууд сэхэ ба эдэбхи ехэтэй политикые үргэн ехээр һайшаан дэмжэжэ байхада, Рейганэй захиргаанай, НАТО-гай талаар тэрэнэй союзнигуудай хэлэжэ байһан юумэн илангаяа таарамжагүйгөөр харагдана. Советскэ Союзай бодото хэрэгүүдэй, бүтэмжэтэй һайн эб найрамдалта эдэбхи үүсхэлнүүдэй урдаһаа табиха юумэн тэдэндэ үгы. Гэхэтэй хамта США-гай, Баруун Европын арадуудые, мүн бүхы дэлхэйн бусад оронуудай хүн зониие совет үүсхэлнүүдэй бэе тээшээ татажа байһаниие тэдэнэр анхарангүй байха аргагүй. Ушар иимэһээ, американ-совет хани нүхэсэлэй национальна соведэй директор А. Томсоной ажаглаһанай ёһоор, Рейган, тэрэнэй туһамаршад эб найрамдалда дуратай шэнгеэр худал хуурмаг үгэ гамгүйгөөр шашана. Тэдэнэр тиигэхэдээ Сагаан байшангай эзэрхэг түримхэй ябуулгануудта, Советскэ Союзтай үнэн сэхээр хөөрэлдөө хэхэ хүсэлгүй байһанда һанаагаа зобоһон американ һунгагшадай, Вашингтоной Баруун Европодохи хамжагшадай һанаань заһажа, номгоруулхабди гэжэ найдана ха юм.

Олондо мэдээсэл хүргэдэг американ буржуазна албанайхид Рейганэй захиргаанай һүүлэй үеын мэдүүлгэнүүдэй һэнгэргүй дээрэлхүү байһыень мэдэрхэ баатай болоо. Жэшээнь, «Си-эн-эн» гэжэ телекомпани Сагаан байшангай баримталдаг хараа бодолые тайлбарилха зуураа, «Президентын мэдүүлгэ» хоёр жэлэй саада тээ хэлээшэдэнь тон адли. Американ талын урдань шашадаг лэ юумэн дабтагдана, хэрбээ США-гай ядерна буу зэбсэгэйнгээ нөөсые улам ехэ болгожол байгаа һаа, Советскэ Союз тэдэнтэй хөөрэлдэхэ баатай болохо гэһэн һанамжаяа Рейган алданагүй. Мүнөө болотор тиимэ ямаршье юумэн болоогүй, хэр тохёолдохоб даа гээд телекомпани тэмдэглэнэ.

АЗИДАХИ АМЕРИКАН ХАРАТА ЯБУУЛГАНУУД

Американ империализмын улам үргэдэжэ байһан аюулта ябуулгануудта эсэргүү тэмсэлээ шангадхаха уряа доро Азиин недели үнгэргэгдэбэ. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй шиидхэбэреэр апрелиин 5-һаа 12 болотор тэрэ үнгэргэгдөө. Баруун Европоһоо гадуур өөрынгөө эзэрхэг түримхэй стратегидэ Азиие хабаадалсуулан, Алас-Дурные бүхыдэнь американ ядерна зэбсэгүүдые тараан тодхолгын бааза болгохо гэһэн Рейганэй захиргаанай гэмтэ түсэб «бэелүүлэгдэхэгүй» гэжэ энэ түбиин элдэб оронуудай олон миллион хүн зоц мэдүүлээ. Энэ зорилгоор Номгон океанай районд США, Япон ба Урда Корейн байгуулһан гурбан талын сэрэгэй-политическэ бүлэглэлэй бааза дээрэ эзэрхэг түримхэй шэнэ союз яаралтайгаар эмхидхэжэ байна. Тэрэнэй бүридэлдэ энэ регионой бусад оронуудые хабаадуулхаар Вашингтон түсэблэнэ.

Пентагоной һанаашалгын ёһоор Ази ба Номгон океанай регионд американ ядерна буу зэбсэгүүдые тараан тодхолгодо Япон, Урда Корей шэлэгдэнхэй. Энээнтэй хамта Холбоото Штадууд һүүлэй жэлнүүдтэ Индиин океанай бассейндэ далайн-сэрэгэй хүсые үзэгдээгүй ехээр татана. Тэрэнэйнь баруун-хойто хуби—Аравиин далай, Персидскэ тохой—«США-гай аша туһын хэрэгүүдэй зоно» гэжэ соносхогдонхой. Индиин океандахи Диего-Гарсия гэжэ арал дээрэхи США-гай стратегическэ бааза ехээр үргэдхэгдэһэн, шэнэлэн хубилгагдаһан байха юм. Эзэрхэг түримхэй ябуулгануудые хэхын тулада тэндэ хүндэ түхэлэй буу зэбсэгүүд, сэрэгэй техникэ ехээр нөөсэлэгдөө. Үшөө тиихэдэ НАТО-гай ябуулганууды Индиин океанда дэлгэрүүлхэ тухай үсэд нэтэрүү хөөрэлдөөн хэгдэнэ.

Холбоото Штадуудай стратегическэ түсэбөөр Советскэ Союзые баруун ба зүүн зүгһөөнь ракетнэ зэбсэгүүдээр хүреэлхэ гэһэн зорилгын табигдажа байһаниинь эли болоно. Тиихэ мүртөөшье энэ түсэбынь Азиин ба дэлхэйн бусад гүрэнүүдтэ аюултай. Энээниие Азиин оронуудай олониитэ эли тодоор обёоржо байна. «Хэрбээ ядерна дайнай эхилээ һаа, тэрээндэ манай түбиин бүхы гүрэнүүдэй нэрбэгдэхэ байһаниие бидэнэр һайн ойлгонобди. Тэрээнһээ гадна манай түбиин олохон районууд Италида тодхогдоһон американ ядерна ракетэнүүдэй сэхэ тудаха зонодо орохо болоно. Пентагоной Диего-Гарсия гэжэ арал дээрэхи баазаһаа ядерна ракетээр Азиин зүрхэ руу сэхэ буудаха»—гээд олон хүнүүдэй хабаадалгатай митинг дээрэ Индиин эб найрамдалай түлөө элитэ тэмсэлшэ Н. Рао гэгшэ мэдүүлээ.

Азиин неделиие үнгэргэлгэ хадаа эб найрамдалай түлөө, ядерна дайнай аюулые зайсуулхын түлөө тэмсэдые эдэбхижүүлгэдэ туһа нэмэри үзүүлбэ гээд Шри Ланкын эб найрамдалай соведэй Генеральна секретарь Л. Арияванса гэгшэ онсолон тэмдэглээ.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

• ТАСС • АПН •
ХИЛЫН СААНАҺАА

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ, ЗОХЁОН БАЙГУУЛГЫН ЗАМААР

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй дүнгүүдые, СССР-эй Верховно Соведэй сессиин хүдэлмэриие уласхоорондын олониитэ, хэблэл үргэнөөр зүбшэн хэлсэжэ, тайлбарилжа үргэлжэлһөөр. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненкые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшээр нэгэн дуугаар һунгаһан тухай мэдээсэлые гадаадын хэблэл түрүүшынгээ хуудаһануудта толилно. Советскэ Союз дотоодын хүгжэлтын асари ехэ зорилгонуудые шиидхэхэдээ, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын, СССР-эй аюулгүй байдал хангахын, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хамгаалхын тула гадаадын политика бэелүүлнэ гэжэ элдэб оронуудай үргэн ниитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд сесси дээрэ К. У. Черненкын хэлэһэн үгые толилходоо тэмдэглэнэ. «Правда» газетын асуудалнуудта нүхэр К. У. Черненкын үгэһэн харюунуудые дэлхэйн хэблэл үргэнөөр шэнжэлжэ үргэлжэлһөөр.

Арад зоной һуудал байдал тухай, дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ тухай оролдолго гаргаха гээшэ совет хүтэлбэрилэгшэдэй гол анхаралда табигдана гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй дүнгүүд, СССР-эй Верховно Соведэй сессиин хүдэлмэри батаар элирхэйлэн харуулба гэжэ Болгариин **«Работническо дело»** бэшэнэ. Совет экономикын ашаг үрые саашадань дээшэлүүлхэ, совет хүнүүдэй һуудал байдалые хэлбэришэгүйгөөр һайжаруулха, социалис демократиие нарижуулха, гүрэнэй хэрэгүүдые хүтэлбэрилгэдэ олон миллион ажалшадые элсүүлэн хабаадуулха гээшэ гол шухала зорилгонууд болоно гэжэ КПСС тоолоно. Советскэ Союз уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын түлөө, термоядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан хамгаалхын түлөө залан сэхээр тэмсэнэ.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ К. У. Черненкые Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшээр нэгэн дуугаар һунгаһыень нэрьемэ альга ташалгаар угтаба гэжэ ГДР-эй **«Нойес Дойчланд»**, Польшын **«Трибуна люду»** газетэнүүд бэшэнэ. К. У. Черненко хадаа коммунизмын, эб найрамдалай түлөө эдэбхитэй тэмсэлшэ, шалгагдамал хүтэлбэрилэгшэ-ленинец болоно гэжэ совет хүнүүд, дэлхэйн арадууд һайн мэдэдэг юм. Социалис демократиин теори ба практикые зохёолгодо тэрэ горитой ехэ хубитаяа оруулһан байгаа. Тэрэниие энэ үндэр дээдын, харюусалгатай тушаалда нэгэн дуугаар һунгалга КПСС-эй политикые совет арадай батаар дэмжэлгын, тэрэнэй ленинскэ хүтэлбэриин ажал ябуулгые һайшаалгын толотомо гэршэ жэшээ болоно.

«Правда» газетын асуудалнуудта К. У. Черненкын үгэһэн харюунууд дотор мүнөө үеын уласхоорондын байдалай гол шухала асуудалнуудые шиидхэхэ бодото харгы зам заагдаа гэжэ КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, ЦК-гай секретарь **В. Биляк** мэдүүлбэ. Империализмын гэмээр бүмбэрсэг дэлхэй дайнай хёмороо зүришэлдөөнэй аюулда орожо байна. Түрүүлэн добтолго хэхэ американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые тараан тодхолгоһоо уламжалан, Европодохи байдал улам түгшүүрилтэй, аюултай боложо байна. СССР болон бусад социалис хани нэгэдэлтэ оронууд США-гай ба НАТО-гай эзэрхэг түримхэй хараа шэглэлдэ эсэргүүсэн тэмсэнэ.

Мүнөөнэй уласхоорондын байдалай орёо түгшүүрилтэй бололгын шалтагаанууд тухай, эб найрамдалые бэхижүүлхэ харгы замууд тухай К. У. Черненкын хэлэһэн үгэнүүдые, хэһэн тобшололнуудые дэлхэйн ажалшад бүримүһөн дэмжэнэ гэжэ ВФП-гай генеральна секретарь **Ибрагим Закария** мэдүүлбэ. Мүнөөнэй орёо түгшүүрилтэй байдалһаа гараха бодото арга замуудые Советскэ Союз дурадхана. США-тай харилсаагаа һайжаруулха, шахардуу шанга байдалые һуларуулха талаар СССР-эй ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһыень ВФП дэмжэнэ. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын тула дэлхэйн арадууд бүхы хүсэлэл оролдолгонуудаа гаргаха ёһотой.

К. У. Черненкые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын тушаалда һунгалга совет хүтэлбэриин политикын уг залгамжалдаг байһые элирхэйлэн харуулба гэжэ Эн-би-си гэдэг американ телекомпани тэмдэглэнэ.

Буу зэбсэгүүдые хурялгын асуудалнуудаар СССР-эй хараа бодолой залан сэхэ байһые совет хүтэлбэрилэгшэ үшөө дахин батаар, тодо хурсаар тэмдэглэбэ гэжэ США-гай эб найрамдалай соведэй гүйсэдхэхэ директор **М. Майерсон** мэдүүлээ. Р. Рейганэй захиргаан сэрэгэй-стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие буруу һүргэжэ, Советскэ Союзһаа сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые оролдоно. Энэнь Европодо ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха тухай хөөрэлдөөнүүдые таһалдалда оруулалгын гол шалтагаан болоно. Хөөрэлдөөнүүдые хэхээр бэлэн байнабди гэжэ Сагаан байшан бүгэдые хуурмагаар найдуулна.

КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ соо захиргаанай аппарадые хорооха тухай асуудалда гол анхарал хандуулагдаһан байна. Ажалшан арад тухай саг үргэлжын анхарал оролдолго хандуулхые совет хүтэлбэрилэгшэ уряалаа. Бүхы юумэнһээ ойлгоходо, энэнь хадаа К. У. Черненкын ажал ябуулгын гол зорилго болоно.

Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сараха, дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангаха гээшэ Советскэ Союзай гол зорилго болоно гэжэ КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумүүдэй дүнгүүд, СССР-эй Верховно Соведэй сесси баталба гэжэ Кипрэй **«Та неа»** газетэ батална.

Уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулха, дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангаха талаар манай гадаадын политика шэглүүлэгдэнхэй байна гэжэ Советскэ Союз тэмдэглэнэ гээд Японой **«Иомиури»** газетэ бэшэнэ.

Эб найрамдалай түлөө, шахардуу шанга байдалые һуларуулхын түлөө, ядерна дайе сарахын түлөө тэмсэхэһээ шухала зорилго байхагүй гэжэ Советскэ Союз үшөө дахин элирхэйлэн харуулба гэжэ Мексикын нэгэдэмэл социалис партиин ЦКгай гэшүүн **Каутемок Сандоваль Рамирес** хэлэбэ.

Дэлхэй дээрэхи үйлэ хэрэгүүдэй аюултай хүгжэлтэ һуларуулхые, арадуудай һанаагаа зоболгые бага болгохые Советскэ Союз ехэтэ оролдоно гэжэ Бангладешэй элитэ мэдээжэ эрдэмтэ, Даккын университедэй профессор **М. Ахтаруззаман** Вашингтоной гадаадын политикын эзэрхэг түримхэй, милитарис шэглэлтэй байһые Москва батаар элишэлэн харуулаа.

ЗУУН ЖЭЛЭЙМНАЙ ОЙ

XIX ЗУУН ЖЭЛ... Хаанта засагай хэтүү үе саг. «Хурамхаан гэжэ нютагта 1984 ондо миссионернүүд церковь бодхоогоо. Дэргэдэнь шажантанай һургуули бии», — гээд «Баргузинские летописи» гэһэн түүхэ-бэшэг соо хэлэгдэнэ*. Үгэ дууламгай, хаанта засагай политикые бэелүүлэлсэхэ хүнүүдые бага яһатанай дундаһаа бэлдэхэ, буряадуудай дунда хэрээһэ зүүлгые үргэдхэхэ гэһэн шажантанай зорилгонь эли һааб даа.

Агууехэ Октябриин социалис революциин мандатар, тэрээхэн һургуули ахирхан байдалтай байгаа. Һургуули нээхыень нээгээд, хаанта засаг тэрээндэ мүнгэ һомолдоггүй һэн. Багшанарынь элдэб янзын үзэл бодолтой, юрэшье ушарһан хүнүүд, байра байдалыньшье муу, ухибүүдтэ эрдэм һургуули үзүүлхэньшье тэдыхэн лэ байгаа хаш.

Имагтал Агууехэ Октябриин илаһан хойно һургуулиин түүхэдэ шэнэ хуудаһан нэхэгдэжэ, Баргажан нютагай хүн зониие гэгээрүүлгын, соёл болбосорол дэлгэрүүлгын түб болоо бшуу. Һургуулиин шэнэ байшангууд баригдаа, һуралсалай-материальна үндэһэн һайжаруулагдаа.

Хоридохи онуудта Хурамхаанай һургуули хадаа һуралсалхүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эмхидхэн ябуулха талаар Буряад ороной эрхим һургуулинуудай нэгэн боложо тодороо. Тэрэ үедэ нэгэдэхи шатын гол һургуули гэгдэдэг байгаа. Һургуули табан жэлэй байгаа юм. 4-дэхи, 5-дахи классуудта һурахаяа, Баргажан голой дээшэнхи нютагуудай һуурин бүхэнһөө ухибүүд ерэдэг һэн.

Хүдэлмэридөө эрхим амжалта туйлаһанайнгаа түлөө тус һургуули 1925 ондо районой жэшээтэ һургуули болгогдон хубилгагдаба. Удаань һуралсалхүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ амжалтатай байһанайнгаа түлөө 1934 ондо тэрэмнай Россин Федерациин тусхай дэбтэр соо оруулагдаа юм.

1932 ондо һургуули долоон жэлэй, харин 1938 ондо дунда болгогдоо. 1958 он болотор районой нютагуудай малшадай, таряашадай ухибүүд Хурамхаанай һургуулида ерэжэ, дунда эрдэм оложо гарадаг байгаа. Юуб гэхэдэ, энэ үе болотор район соо гансахан дунда һургуули байһан байна.

Гушадахи онуудаар түрэлхидэй эдэбхи үүсхэлые хэрэглэн, тэрэ үедэ директор байһан О. Н. Балдаковой оролдолгоор һургуулиин хоёр байшан, актова зал, столово, хамтын табан байра баригдаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ һургуулиин наһанай бүхы ухибүүдые һургаха хүдэлмэри бэелүүлэгдээ һэн. Дайнай үедэ энэ зорилгые бэелүүлхэ гэшэ бэрхэтэй байһан юм гэжэ мэдээжэ. Имагтал түлөөһэгүйгөөр ухибүүдые эдеэлүүлдэг болохо шадаһанай ашаар энэ хэмжээ ябуулга бэелүүлэгдээ. Тиихэдээ дайнда алуулһан хүнүүдэй үри бэенэр нэн түрүүн хараада абтадаг һааб даа. Тэрэ үедэ һургуулиин директор байһан А. А. Башкуевагай хүтэлбэри доро педколлектив, комсомолой эмхи иимэ хэмжээ ябуулга бэелүүлээ: дайнда унаһан хүнүүдэй ухибүүдые тэдхэлгын жаса байгуулха хэрэгые республика дотороо үүсхэһэн юм.

Гадна патриотическа хүмүүжүүлгые бэелүүлэн, фронтдо туһа үзүүлхэ хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагдаа. Жэшээнь, «Буряад-Монголой багша» гэжэ нэрэтэй самолёдуудай эскадрилиие бүтээхын тула мүнгэ суглуулган болоожо, 22000 түхэриг сугларaa. Багшанар хоёр-гурбан һарынгаа салингые, ухибүүд мүнгэ, облигаци суглуулжа оруулһан байха юм. Энээн тушаа тэрэ үеын газетэнүүд бэшэнхэй.

Ставрополиин хизаарай болон Рязанска областиин жэшээе даган, 1957 ондо манай һургуулида һурагшадай үйлэдбэриин бригада эмхидхэгдээ һэн. Тэрэ хадаа республика соомнай түрүүшын тиимэ бригадануудай нэгэн байгаа. Манай һурагшадай үйлэдбэриин бригада үбһэ бэлэдхэлгэдэ, овощ ургуулха хэрэгтэ хабаадана. СССР-эй гэгээрэлэй отличник Х. Ц. Цыбиковэй хүтэлбэрилдэг эдир үбһэшэдэй бригада жэл бүри ниитын малда 900—1000 центнер үбһэ хуряадаг һэн. Тэрэнэйнгээ түлөө тус бригада ВЛКСМ-эй ЦК-гай, РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан юм.

Овощ ургуулдаг бригадын гэшүүд 1958 ондо үндэр амжалта туйлажа, Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын министерствын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа, звеньевой Э. Балдакова (мүнөө биологиин багша) ВДНХ-да хабаадаһан байха.

Мүнөөнэйшье һурагшад ажалай ёһо заншалые үргэлжэлүүлһээр. Жэл бүри үйлэдбэриин бригадын гэшүүд 10—13 мянган хониной нооһо хайшалдаг, хэдэн мянган центнер үбһэ хуряадаг, овощ ургуулжа, Хурамхаанай совхоздо тушаадаг, ой модо харууһалдаг.

1974 ондо ВЛКСМ-эй ЦК-гай тогтоолой ёһоор, һургуулиин комсомолой эмхидэ Улаан туг хэтэ мүнхэдөө хадагалагдахаар барюулагдаа.

Энэ һургуулида мэдээжэ олон багшанар ажаллаһан юм. Гурбан аха дүүнэр Харпухаевуудые, А. Б. Будаиниие, Л. К. Русановае, М. О. Очировые, К. Н. Шанюшкинае, М. М. Малановые, Г. Д. Эповые, Э. Б. Будаевые, Г. Э. Дамбаевые, А. А. Аюрзанайниие, Ц. Б. Гармаевые, Э. А. Аюшиевые, үбгэ һамган Говоринтониие, С. С. Шалтыковые, Б. Б. Нехуровые, аха дүүнэр Сажиновуудые, Н. Б. Хышиктуевые, Ф. Ф. Хоровинкинае болон бусад олон нүхэдые тэдэнэй дундаһаа нэрлэлтэй.

Ганса багшатай (Григорий Ступов), зургаан һурагшатай церковно-приходско һургуулиһаа мянга гаран һурагшадтай, 74 багшатай, һуралсалай 19 кабинедтэй мүнөө үеын томо һургуули болоторoo хүгжэһэн түүхын хуудаһые ирахада ехэ һонин байна.

Имагтал Баргажанай голой бэшэ, харин бүхы республикынгаа гэгээрэлэй, соёлой хүгжэлтэдэ Хурамхаанай һургуули горитой хубитаяа оруулһан юм.

Хурамхаанай дунда һургуули дүүргэжэ, дунда эрдэмэй аттестат абажа гарагшадые тоолоо һаа, 2000 гаран хүн болохо. Партийна болон совет органуудай 123 хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмэй 42 кандидат, 260 багша, 85 врач, Совет Армиин 73 офицер, соёлой ба искусствын 80 шахуу ажал ябуулагшад, мянгаад малшад, таряашад, ажаһуудалай эрилтые хангагшад манай шабинарай дундаһаа ургажа гараа. Тэдэнэй заримыень эндэ нэрлээ: генерал Д. Р. Цыденов. Ленинскэ шангай лауреат Г. П. Гагарин, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Б. Г. Аюшин, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, РСФСР-эй габьяата геолог О. Н. Шанюшкин, техническэ эрдэмэй доктор, РСФСР-эй наукын габьяата ажал ябуулагша С. И. Богатых, КПСС-эй обкомой секретарь Л. В. Потапов, Социалис Ажалай Геройнууд Х. Д. Хорганов, Д. Ч. Цырендоржиев, Г. Д. Дамбаев, Н. Б. Ринчино, Ш. У. Тубденов, Ч. Б. Бадмаев, Ц. Б. Юндунов, СССР-эй арадай багша М. Ч. Гармаева, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Ф. Н. Людофун, СССР-эй Верховно Соведэй депутадууд байһан Ц. А. Бармаева, А. Н. Цыденов, Н. Г. Дамдинов, РСФСР-эй арадай артистнууд Б. М. Балдаков, Ч. Г. Шанюшкина, РСФСР-эй һургуулиин габьяата багшанар Л. Л. Дамдинова, З-Б. С. Сажинов, Ц. Б. Сундарон, РСФСР-эй габьяата врачнууд Ц. Б. Харпухаева, С. Ц. Базарон, РСФСР-эй габьяата зоотехник Д. Д. Гомбоев, РСФСР-эй габьяата ветеринарна врач С. П. Пилданов, РСФСР-эй габьяата барилгашан Д. Ц. Цыбиков, РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэд В. Ц. Баторов, Р. Е. Ешонов, полковник М. З. Исрафилов, Пионернүүдэй бүхэсоюзна түрүүшын слёдой делегат, отставкада гараһан подполковник Д. Д. Зубаев, Буряадай мэдээжэ поэт С. Д. Ангабаев болон бусад олон нүхэдые нэрлэгдэхээр.

Һургуулиин ойн баярта бэлдэжэ, мүнөө эдэбхитэйгээр ажаллажэ байнхайбди.

Түрэл һургуулиингаа ойн баярые ажалай, һуралсалай эрхим амжалтатайгаар угтахын түлөө ехэ тэмсэл болоно. Һуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин шанарые дээшэлүүлхын түлөө тэмсэнэбди, һурагшадые ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, ерээдүйнь мэргэжэлдэ бэлдэхэ хүдэлмэри улам эдэбхижээ.

Һургуулиин, һууринай бүхы нютагай түүхэдэ хабаатай баян материал суглуулагдаа. Һургуулиин түүхын музей бии болгогдожо байна. Анхандаа манай һургуули дүүргэһэн, мүнөө ажалай түрүүшүүл болоһон нүхэдтэй, эрдэмэй, соёлой ажал ябуулагшадтай, партийна, совет хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзалганууд болоно. Һурагшад, багшанар шеф ёһоной туһаламжа үзүүлхэ хүдэлмэри үргэдхэнхэй, совхозой гүүртэнүүдтэ тэдэнэй хүсөөр лекци уншагдана, концерт харуулагдана.

Һургуулиин комсомолшууд, пионернүүд «Һургуулиин зуун жэлэй нэрэмжэтэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө, тэмсэжэ байнхай. Һургуули дүүргэһэн нүхэдтэй, ветерануудтай һурагшад эдэбхитэйгээр бэшэлсэнэ.

Ямаршье үедэ манай һургуулида һураһан гү, али хүдэлһэн нүхэд дурдалгануудаа, һуража ябаһан үедэтнай хабаатай материалнуудаа эльгээхэ бээз гэжэ ехэтэ найдажа байһанаа газетын хуудаһаар дамжуулан мэдүүлнэбди.

Байгша оной сентябриин 24—29-нэй үдэрнүүдтэ һургуулида зарлагдахаар хараалагдаһан ойн баярай һайндэртэ ерэхыетнай манай һурагшад, багшанарай коллектив хүлеэнэ.

Е. ЦЫДЕНОВ,
Хурамхаанай дунда һургуулиин директор.

* Г. Н. Румянцев, «Баргузинские летописи», 1956 г., стр. 48.

ХҮН ба байгаали

ШУХАЛА АСУУДАЛ ЗҮБШЭГДЭБЭ

Орчион тойронхи байгаали аршалан хамгаалгаар эрдэм мэдэсэ залуушуулай дунда дэлгэрүүлхэ тон шухала болонхой. Ербановай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын техникумдэ Улаан-Үдын, Эрхүүгэй, Шэтын тусхай дунда эрдэмэй һуралсалай эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар байгаали хамгаалгаар зональна зүблөөн үнгэргэгдэбэ.

Гоё һайханаар, үнгэтэ аргаар зал шэмэглэгдэнхэй байгаа. Элдэб олон темээр һурагшадай бэшэһэн 150 шахуу реферат суглараган ахаралда дурадхагдаа. Зурагууд, альбомууд, планшедүүд выставкэдэ олоор табигдаа.

Совет ба хилын саанахи эрдэмтэдэй, уран зохёолшодой байгаали хамгаалгаар бэшэһэн номууд тухай библиотекарь Т. Дандарова тобшохоноор хөөрэжэ үгөө, эдэ номуудые харуулаа.

Түрэл хизаарайнгаа байгаалиие хамгаалгада ульһатайгаар хандадаг, ангууд, шубуудай дүрэ зураг урмашама һайханаар буулгадаг шадабаритай Г. М. Липинскиһ гэгшын бүтээлнүүдые стенд дээрэ харанабди. Дуушиа шубуудһаа, туруута ангуудһаа эхилээд, мяхаша жэгүүр далитан, арьяатан бултa һайнаар, обёоросотой тодоор буулгагданхай, нюдэнэй шэмэг болон харагдана.

«Арадай сэдьхэл бодолой, гоё һайханай талаар хүгжэлтэдэ байгаали агууехэ нүлөө үзүүлдэг» гэһэн К. Паустовскиин үгүүлэл уншанабди. «Байгаали хадаа хуудаһан бүхэндөө гүнзэгы удхатай ном мүн». «Бидэнэр юртэмсэ дэлхэйе өөһэдынгөө хүүгэдһээ урьһаламжада абанхайбди» гэһэн сэсэн мэргэн үгэнүүдые Гёте, К. Толба гэгшэд хэлэһэн юм. Евгений Евтушенкын шүлэгүүдһээ мүрнүүд байгаалида дурлалай мэдэрэлээр дүүрэн.

Саашань харахада, Буряадай АССР-эй ашагта малтамалнуудые тэмдэглэһэн географическа карта анхарал татана. Ханын һонинууд таарүү зохидоор, үзэмжэтэйгөөр гаргагданхай.

Буряадай хүдөө ажахын техникумэй багша В. И. Уральская оролто үгэ хэлэжэ, конференциие нээбэ. «Буряадай байгаалиин эрхэ байдал» гэһэн түрүүшын элидхэл техникумэй һурагша Е. Давыдова уншаба. Байгаалиин музейн научна хүдэлмэрилэгшэ В. Д. Степанова үнгэтэ слайдуудые харуулан, Буряадай заповеднигүүдэй ажал ябуулга тухай хөөрөө. «Буряадай ашагта малтамалнууд» гэһэн элидхэл һурагша А. Лахонина хээ. Тиихэ зуураа электрижүүлэгдэһэн тусхай карта хэрэглэһэн байна.

«Шубуудай дуунууд» гэһэн пластинка наадхуулагдажа, байгаали тухай арадай аман үгын абдарһаа үгүүлэлнүүд, шүлэгүүд зэдэлээ.

Багша В. И. Уральская зэрлиг ангуудай амидарал, биологическа онсо шэнжэ-

ОЙН БАЯЛИГТА ЭЗЭН ЁhО

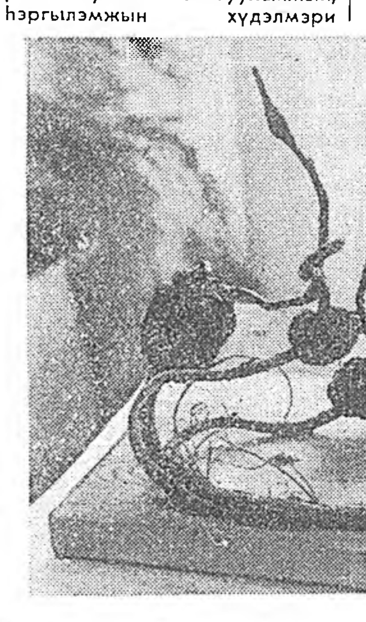
Нёдондо албанай хэрэгээр Зэдын райондо ябахадаа, ой модоной ажахын директор Борис Дашинимаевич Лубсанцыреновтэй уулзажа, Буряад ороной байгаали, тала газарта ямар аргаар модо тарихада ашаг үрэтэй байхаб гэхэ мэтын асуудалнуудаар хөөрэлдөө бэлэйбди.

— Байгша ондо районоймнай ой модон соо түймэрэй носохо ушар үзэгдөөгүй, яһала һайн гаралсажа байнабди. Ой модо харууһалдаг хүнүүднай үнинэй хүдэлдэг, ехэ найдамтай зон даа. Хура бороотой, байгаалида яһала зохидхон жэл болохо байна,—гэжэ Б. Д. Лубсанцыренов тиихэдэ хэлээд, ажахын байшангай ара талада һуулгагдаһан модод тээшэ заажа—эндэмнай ерээдүйдэ ехэ сэсэрлиг болохо. Район дотор ургадаг бүхы модод, һөөр бургааһанууд эндэ таригдаха ёһотой гэжэ мэдүүлээ һэн.

1983 ондо республикымнай ой модоной ажахынуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдээр эндэхид амжалтатай гаралсаһан байна. Энээн тухай тайлбарилан хэлэбэл, 500 мянган түхэригэй продукци гаргагдаа, 130 гектар талмайда нарһан таригдаа, тиихэдэ түймэрэй носохо нэгэшье ушар үзэгдөөгүй. Энэ хадаа, урдахи жэлнүүдэйхитэй сасуулхада, эрхим һайн дүнгүүд болоно гээшэ. Тус ажахын Ториин участогай бригада нёдондо РСФСР-эй ой модоной ажахынуудай бригадануудай дунда һайн ажалаараа шалгаржа, нэгэдэхи һуури эзэлһэн юм. Тус бригадын бригадир ой модо харууһалха талаар баян дуршэлтэй хүдэлмэрилэгшэ И. И. Филипповэй эдэбхи үүсхэлтэй ажалаар тиимэ амжалта туйлагдаа. Тиихэдэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто Базаржаб Чагдурович Балдановай хүтэлбэрилдэг Нарһатын модо бэлэдхэдэг бригадын коллектив үндэр үрэ дүнгүүдые харуулдаг юм. Жэшээлбэл, энэ бригада модо бэлэдхэхэ нэгэдэхи кварталайнгаа түсэбые 40 процентээр үлүүлэн дүүргэһэн байнэ.

Нютагайнгаа ой модые харууһалха, тэрэнэй баялигые арьбадхаха хэрэгтэ һургуулиин һурагшадые үргэнөөр хабаадуулдаг юм. Петропавловкын, Ториин Дээдэ-Үшөөтэйн, Ехэ-Наранай һургуулинууд өөһэдын лесничествэтэй болонхой. Лесничествэнүүд һурагшадые ажалда луршүүлхэһээ гадна түрэл байгаалидаа эзэн ёһоор хандажа һурахадань нүлөөлнэ, байгаалида дуратайгаар хүмүүжүүлнэ. Эдэ эдиршүүд байгаали, ой модон тухай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг, стенднүүдые хэдэг юм.

Ой модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй ажал гансал ой модо харууһалгаар дүүрэдэг бэшэ, харин тэдэнэр өөр, өөрынгөө участогуудта ажаһуудаг, хүн зоной дунда байгаали сахин хамгаалха хэрэг тухай ойлгуулэмжын, һэргылэмжын хүдэлмэри

СТУДЕНТНЭР—ХИБЭС

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар «Буревестник» бүлгэмэй Буряадай областной соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Зүүн Сибириин технологическа институдай спортзал соо болобо.

Буряадай багшанарай институдай студент Алексей Мархаев бар хүсэтэй, онсо өөрын арга дүрэтэй барилдаашан болохо ябаһанаа харуулаа. Түгэсхэлэй уулзалгада Буряад ороной оло дахин чемпион спортын мастер Юрий Матхоновые шүүжэ, областной соведэй чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

ЗАН ЗАНШАЛНУУДТАА ҮНЭН СЭХЭ

Ниитын-оборонно хүдэлмэриин нэгэ һара Захааминай райондо һаяхан үнгэргэгдэбэ.

Закаменск хотын Соёлой байшан соо дайнай ветерануудтай уулзалгаар тэрэ һара эхилһэн байна. Тэрэнэй хэмжээн соо спортын сэрэгэй-техническэ зүйлнүүдээр мүрысөөнүүд эмхидхэгдээ. Районой бүхы һургуулинуудта эдир армеецүүдэй жагсаалай болон дуунай харалганууд, тэрэ тоодо «Улаан одон» гэһэн операцинууд үнгэргэгдөө. Һургуулиин һурагшад дайнай ба ажалай инвалидуудай бүлэнүүдтэ туһа хүргэһэн байна. Тиихэдэ һургуули бүхэндэ пионернүүдэй сборнууд, ДОСААФ-ай, ВЛКСМ-эй эхин эмхинүүдтэ эрэлхэг зоригой хэшээлнүүд, пограничнигуудтай хани халуун уулзалганууд эмхитэйгээр, һонирхолтойгоор үнгэргэгдөө.

Районой лекторнүүд болон пропагандистнууд совет арадай революционно, дайшалхы, ажалай зан заншалнууд, оронойнгоо аюулгүйе хамгаалха асуудалаар парти, правительствын ябуулдаг хэмжээнүүд тухай лекцинүүдые уншаһан, хөөрэлдөөнүүдые эмхидхэһэн байна.

В. ШАГДУРОВ.

Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарнууд

ХОЁР НҮХЭДЭЙ ДАЙШАЛХЫ ЗАМ

Эсэгэ ороноо фашис булимтарагшадһаа хамгаалалсажа, илалта туйлалсаһан хүнүүд хажуудамнай үдэр бүри ажаллана, хаяа хадхан, хүршэ ёһоор ажаһууна. Харин бидэнэр тэдэнээ сэгнэжэ, үнэн зүрхэнһөө, һанаандаашье һаань, хүндэлэн ёһолдог гээшэ гүбди, али үгы гү?

Дотоодын хэрэгүүдэй таһагта хүдэлжэ байһан Цырен Дамдинович Нимаев олон жэлдэ багша ябаһан Владимир Иванович Суровцев хоёрые хяагтынхид гол түлэб таниха байха. Теэд эдэ нүхэдэй дайнай үеын намтарые мэдэхэ хүнүүд үсөөн ааб даа.

1942 оной хабар. Черниговой хотын сэрэгэй-инженернэ училищи дүүргэһэн нютагаймнай хүбүүд лейтенантнууд В. И. Суровцев Ц. Д. Нимаев хоёр Москва хото ерэбэ. Фронт дээрэхи байдал хүшэршэг байгаа: дайсан Кавказ болон Доодо-Волго тээшэ добтолго түхеэрээ. Залуухан лейтенантнууд-сапернууд фронтын гол участогууд тээшэ эльгээгдэбэ. Суровцевынь истребительнэ 23-дахи бригадада, Нимаевынь стрелково 21-дэхи дивизидэ взводой командирнуудаар эльгээгдэһэн байна.

Инженернэ хүдэлмэри хэжэ, танкнуудай добтолгые зогсоохо байһан командир Суровцевай взвод айхабтар хүшэр хүндэ байдалда ородог һэн. Июль һарын эсэс багаар бригадаараа тэдэнэр хүреэлэгдэжэ, ехэ хохидолтойгоор Дон тээшэ сухарихa баатай болоһон.

Лейтенант Суровцев удаань шьегүй стрелково 317-дохи дивизиин саперно ротын командирай ологшоор томилогдоо һэн. Задонско, Сальска талын дундуур дайсанай танкова ба моторизованно сэрэгүүд тогтонхой байгаа. Энэ үедэ тон шанга шиидхэбэри абаха шухала һэн. Верховно Главнокомандалагшын июлиин 30-най захиралта дотор «Гэдэргээ сухариха гээшэ өөрыгөө, мүн Эхэ ороноо хосороохо» гэһэн удхатай...» гэжэ хэлэгдэнхэй байгаа.

— Тэрэ захиралтые ябаһан лэ газартаа зүбшэн хэлсэдэг байгаабди. «Үхүүжэбди, хамаагүй, Зүгөөр Эхэ ороноо дайсанда орхихогүйбди!» — гэжэ ротымнай коммунистнууд нэгэн дуугаар шиидээ һэн. Закавказиин хойто зүгһөө ямаршье хамгаалалтын үгы байһан дээрэһээ бидэндэ, сапернуудта, үндэр хадата газарта хүдэлхэ гээшэ аргагүй хүндэ байгаа. Мантан томо шулуунуудые шаһан юм. Фашис командовани хадалиг газарта тулалдажа шадаха, тусхай түхеэрэлгэ, зэбсэгээр хангагданхай сэрэгүүдые табиһан байгаа юм. Тиигээшье һаань, дайсан дивизиин хамгаалалтые сүмэ сохижо бирахагүй байшоо.

В. И. Суровцев удаань Ковель шадар тулалдаа һэн. Тэрэ үедэ дайсанай «Центр» ба «Юг» гэһэн хоёр томо бүлэг добтолгоёо эхилхээ байгаа.

Манай герой июлиин 5-най һүни болоһон добтолго үсэгэлдэр болоһон мэтэ элеэр һанадаг. Добтолгын эхилхын урда тээхэнэ сапернууд ажалаа эхилээ. Шахардуу шанга байдалай тохёолдошоод байхада, аадар мэтэ һомон соогуур тэдэнэр дайшалхы даалгабарияа дүүргэжэ шадаа һэн.

Үүр сайха үедэ манай дивизи Ковель хотодо сүмэдалайнгаа зэргээр суглуулжа, хаалтануудые хэдэг, дайсанай добтолхо харгы дээрэ минэнүүдые табидаг һэмди,— гэжэ Владимир Иванович хөөрэдэг.

Стрелково 317-дохи дивизи Грознын ба Бакугай нефть тээшэ тэгүүлһэн дээрмэшэдые бүхэли хахад жэлэй туршада тогтоожо байрэн орожо, гудамжын шанга тулалдаан эхилээ. Гэр, квартал бүхэнэй түлөө сэрэгшэдэй шуһан адхараа бэлэй...

Сапернуудай ротын командир капитан Суровцев дайгаа 1945 оной хабар Германида түгэсхөө һэн. Тэрэнэй энгэртэ мүнөө «Улаан Одоной», «Эсэгэ Ороной Дайнай II шатын орденууд», «Эрэлхэг зоригой түлөө», «Кавказые хамгаалһанай түлөө», «Кенигсбергые абалсаһанай түлөө». «Берлиниие абалсаһанай түлөө» медальнууд ялардаг. Эдэнь бултадаа сэрэгшын дайшалхы намтарай баян гэршэ ха юм даа.

Нимаевай алба хэжэ байһан дивизи Сутолка станциие сүлөөлэлсөө. Эндэл буряад офицер Цырен Нимаев дайшалхы тулалдаанда түрүүшынхеэ хабаадаһан. Удаань Курска дүхэригтэ тулалдаа. Түүхэтэ энэ ехэ тэмсэлые Цырен Нимаев нэрэтэй түрэтэйгөөр дабалсаа һэн. Энэ тэмсэлэй һүүлээр Улаан Одоной ордендо хүртэжэ, капитан нэрэ зэргэтэй болоо бэлэй.

Курск шадарай тулалдаанай һүүлээр 111-дэхи стрелково дивизиин бүридэлдэ ябаһан капитан Нимаев Днепр мүрэниие гаталалсажа, Киев, Житомир, Чернигов, Львов хотонуудые сүлөөлэлсэһэн байна. Дайгаа тэрэ Чехословакида дүүргэһэн намтартай.

Нигэжэл энэ хоёр нүхэднай дайшалхы замаа түгэсхөөд, амгалан байдалай үедэ ашa үрэ ехэтэйгээр хүдэлжэ ябаһан алдартай.

А. ГЕНДУНОВ,
В. Обручевой нэрэмжэтэ музейн ахамад эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.
Хяагта хото.

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖАЙ ДҮНГҮҮД

«Спортлотонуудай» апрелиин 7-до үнгэргэгдэһэн 14-дэхи тиражай дүнгүүдые Спортивна лотерейн главна управлени согсолбо.

«49-һөө 6-ень таaxa спортлото»: 624.598 билет ороо. Зургаан номер хэншье таабагүй, табан номер (21 карточка) таагшад — 1.939 түхэриг, дүрбэн номер (936 карточка) тааһан хүнүүд —60 түхэриг, гурбан номер (18097 карточка) таагшад 5 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень таaxa спортлото»; 4.726.589 билет ороо. Табан номер (17 карточка) тааһан хүнүүд —10.000 түхэриг, дүрбэн номер (3.136 карточка) таагшад —135 түхэриг, гурбан номер (102.886 карточка) тааһан хүнүүд 8 түхэриг абаха.

«Спортлотонуудай» 14-дэхи тиражай шүүбэринүүд апрелиин 18 болотор түлэгдэхэ. (ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Кодар—хатуу шалгалта»— В. Шевченкын статья. «Гараа үгыт, нүхэр робот!» — А. Белоусовагай репортаж. «Тарялан, сабшалангай үрэжэл һайжаруулха хүдэлмэриин габшагай гурбан һара» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Коммунис субботнигые угтуулан» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. ТАСС-ай материалнууд.

Хоёрдохи, гурбадахи хуудаһануудта. Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Уласхоорондын шэнжэлэл. ТАСС-ай корреспондентнүүдэй хилын саанаһаа эльгээһэн материалнууд. Техническэ мэргэжэл олгодог училищинуудай 1984— 1985 онуудай һуралсалай жэлдэ һурагшадые абалга тухай соносхолнууд.

САГАЙ УЛАРИЛ

Республикымнай зарим газарта багахан саһан орохо. Баруун-хойто зүгһөө секундын 9—14 метр хүсэтэйгөөр һалхилха. Үдэрынь 5—10 градус дулаан байха.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Встречи на Медео»—үхибүүдтэ фильм. 11.05 — «Ан амитадай аймагта». 12.05—Шэнэ һонин. (12.10 хүрэтэр). 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35—«80-яад онуудай коммунистнууд». 16.05 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 16.50 — «Манай корреспондентнүүд хөөрэнэ». 17.20 — «Үхибүүдтэ ангуудай гүлгэд тухай». 17.55—«Сириин ороноор аяншалга».

Улаан-Үдэ. 18.30—«Байгал»— нютагуудай һонин. 18.40 — «Социалис мүрысөө үүсхэгшэдтэ» гэһэн дамжуулга. 19.10 — «Зүүн Сибирь» —киножурнал. 19.20 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 19.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00 —«Саян». «Һаалишад — гурба мянгатанай түхэреэн стол».

Москва. 20.30—А. М. Горький. «Дети Солнца». Леси Украинкын нэрэмжэтэ Киевэй гүрэнэй ород драмын академическэ театрай фильм-зүжэг. 22.00 — «Время». 22.30 — Фильм-зүжэгэй үргэлжэлэл. 23.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 24.00 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. ЦСКА—«Спартак».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Командоры, Остров Медный» — эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.45 — Байгаали шэнжэлэлгэ. 2-дохи класс. 9.55—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 10.15, 13.35 — Француз хэлэн. 11.05 — ПТУ-гай һурагшадта зорюулагдаһан дамжуулга. 11.35, 12.40 — Географи. 6-дахи класс. 12.05 — Шатарай һургуули. 13.10 — Түүхэ. 7-дохи класс. 14.05 — Н. С. Лесков. Ажабайдалайнь ба зохёохы ябуулгынь хуудаһанууд. 15.00 — Түүхын хуудаһанууд. 15.45 — К. Симонов. «Русские люди». 16.30—Столой теннисээр Европын

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76; отделы; партийной жизни—2-34 05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-64-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81., корректорская—2-33-61, выпускающие —2-35-95 отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, Н-03422. Заказ № 89. Индекс